Контрольный экземпляр

СССР—ЛЕНИНИЗМА ИДЕЯШ КОТЪЯЛАР

САМАРДИЙНАХЬ МОСКВЕ, КРЕМЛЕВСКИ ЙОККХАЧА ДВОРЕЦЕ ХЬАЙИЙЛЛАР СССР ХЬАЯЬ 50 ШУ ДИЗАРА ХЕТАЯЬ КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТО, ССР СОЮЗА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТОИ РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТОИ ЦХЬАНА ЯЬ ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ.

ЗАСЕДАНЕ «СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ШОВЗТКЪЕИ ИТТ ШУ ДИЗАРАХ» ДОКЛАД ЙИР КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА.

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадуьл 1923 шера дена ◆ ШОАТТА, 25 декабрь, 1972 шу. ◆ № 154 (5260). Мах 3 кап.

ВЕЖАРАШХА ДОЛЧА ХАЛКЪИЙ ЙОХАРГЙОАЦА ЦХЬОАГIО

Вай мехкара вежарашха дола халкъаш накъадахкад историк доккхача сийдача денца кхочи: Советски Социалистически Республикай Союза, 50 шу дуз. Ленина вIашагIъеллача Советски Союзо кердача дунен кортамукъедолча къамий а народностий а вежарашна долча доттагIалех цхьоагIони ваьний историна ца дайна гIуллакхаш шоайла вIашхй дела а дош керда дуне котдалар хьуьок. Ший дешлерча авангарда — Коммунистически партена гонахь цIхьа кхоталенна, цуа хьаьхьалерча кулгалца советски халкъ сийлахь - доккха цIей дездерга кхоча Коммунизм хьалъеча серчача фронтешка хьода толамаш дахьа.

21-ча декабре съездий Кремлевски Дворецe КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета Советски Союз хьаьв 50 шу дизара хетаь цхьана ньча торжественни заседана гулбелар вай мехка дахаш долча дерригача халкъий а къамий а викалаш. Уж столице баьхкаб вай Даьхен ерригача республикашкара, крайшкара, областашкара ССР Союза ах бIаь шу дизаса исторически да дезде. Съездий Кремлевски Дворецe в вай цIей дезде доздола доьхьарча мехкашкара яьхка делегацеш.

IуйрнIайна 10 сахьат даьлар. Торжественни заседание доккъашдоша а дуккхача хьаьшаше а чIоагIа, дIаьхдаь тIоврам детташ тIаьш новкъостий Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, В. В. Щербицкий, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Цхьана кхьана президиуме багуьбеннарашна бевзаь тIаьйна социалистически мехкий партийно-пачхьалкхен делегацешта кезте латтараш: новкъостий Т. Живков, Я. Кадар, Чыонг Тинь, Э. Хонеккер, Цой Ен Ген, Фидель Кастро Рус, Ю. Цеденбал, Э. Герек, Н. Чаушеску, Г. Гусак, Р. Дугонич, вежарашха йолча партей делегацей кулгалхой: новкъостий Жорж Марше, Энрико Берлингуэр, Уильям Каштан, Нгуен Тхи Бинь, Алваро Куньял, Куот Бахман, Родней Арисменди, Луис Карлос Престес, Хесус Фария, Кнуд Еспересен, Ш. А. Данге, Долорес Ибаррури, Халед Багдаш, Гэс Холл, Генри Уинстон, Аврие Савриниз.

Укхаза ба ССР Союза 50 шу дизар дездере йийха яьхкача правительственни делегацешта кезте латтараш: Финляндин Республика Президент Урхо Кекконен. Инде зипе - президент Г. С. Патхак, Чили Республика правительства Генеральни секретарь Эрван Дель Канто. Шри Ланка Республика судоходстваи туризмаи министр П. Б. Г. Калугалла.

Торжественни заседание президиуме — парте ветеранаш, Цхьоалагiча Ерригсоюзни Советий съезде дакъа лаьцараш, промышленностен юкъа боахмен хьалха латтараш. Iилман культуран боккхий деятелаш, советски воспитальникаш.

Цхьана яь торжественни заседания юкъхьашара дош оалаш хьайийллар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Н. В. Подгорне.

Деза новкъостий! Хьамсара доьзол дехьара хьашой!

Укх деношка вай Даьхен халкъаша дездеш белгалдоаккх чIоагIа доккха дIулакх, шоай сийлахь-доккха цIей—Советски Социалистически Республикай Союз хьаьв 50 шу дизар.

Октябрьски революци хиннача тIехьаргIа вай мехка историе Iалламате доккха гIуллакх дахIа боккъо йолеш да хинна ца а дунен вагга къалхаргахьа къахьегамхой дукхача къамий союзни пачхьалкхе вIашагIйоалар. Сего саг доацаргIа дIадахькха къамий вийса боккъо дехна а Iазапе доаьхадаб а хоададь. Пролетарски революци хьайккар кортамукъе халкъаш вIашагIтохаза. Советски республикаш йохаргйоацача пачхьалкхен цхьоатIон чу вIашагIтохара.

ДоттагIалех вошалех, вIашой гIо-новкъоста дарж принципаш, къамаште шкъе хьалха ца хиннача кердача гIулакхашта тешаме лард еллар. Къахьегача наха кхетадеш а цхьна гарге йолча а цу принципий чIоагIа боьзлейстан иназ болашаргIа хинна шоай дола кIал къахьегамхой бохкхабе гIерташ эксплуататорски классаша беча зулмагIа бохь низал.

Хьалха хиннача российски империн, къамаш Iазане доахадеча цу гIапана метта, хьахилар, цхьа сийлахь доккха уйла — керда общество хьалъяра уйла йолаш цхьана хьотадонна долча, дерригача къамий къахьегамхой шоай мукъагIа йола Союз. Из Союз цхьоагIо хьахинна чIоагIъелар революцен а граждански тIема а кхуврча, иа чIоагIъелар хьалхарча пятилетки шерашка, цо лайра Сийлахь-боккхача Даймехка тIема бирса тохкам. Дерригача цул халкъаша тIагIеотто цхьана къахьегар бахьан долаш Советски Союз дазттар йохалургйоашаши дегIайоагIаши, латта державаш хинна.

Вежарий доттагIалон интернационально барт-цхьоагIонон. дьачи ниа болча ткъамаша санна, вай мехкарча халкъашта новкъостал шр бIаь шерашка тIехьадиса хиннарча общественни прогресса боахьашка кхача. Советски строй совленех пайда эза. ХIаьте дунеи чу цхьинна а визашта социалургдац бухь билла вай дIахьалхе ахар, коммунизмага бода вай болам сонабе!

Укх юбилейни деношка советски наха шоай дагалаттараш, шоай дикагIа дола дог-уйла Владимир Ильич Ленингахьа — партен халкъен баьчагахьа, ший геннйна социализм эгтара хьалхарча мехка деррига дуккхача тайпара вахар, дуккхача къамий Советски пачхалкхе дегIаяра ниxь сийрдебажкхача сагагахье сонаю.

Халкъаш мукъалахо дукха, цао доттагIал а барт а чIоагIбаь дукха ззараш бовзача а ца бовзача а турпалхошта, къонахчал а денал а долча кIанташта карагIдийнарий вай массаза а сий доттха.

Вай доккха сий ду партен а пачхьалкхен а ветеранашта — ССР Союз вIашагIйоллара а чIоагIъяра а сийлахь-доккхача гIуллакха биззаз доакъашхой хинарий. Вай цар боккха хам а бу, царга дIайха моаршал а хоатт!

СССР хьаяр а дегIаяр, а пачхьалкх дуззаденнэ ца вай турпалерча болхлой классаца. Советски халкъаш вIашагIтохара боккха низ хилзо дерригача къамий пролетарей цхьоагIонах. Пролетариата программин, декхараш цхьахегама дерригача адамаша кхетадаьд. социализм бахьан долаш лоаттабеча къовсама юкъара платформа а хинна хIаэттаа.

Бокъонца исторически вайна карагIдийнарий ларде улл болхлой классов. колхозни ахархошен интеллигенцен денал долаш хьайга къа. Парте XXIV съезда решенеш вахаре кхочашъяр дукха, укх юбилейни шера социалистически декхараш кхочашдеча, вай Даьхен экономически а обороини а низ дIахо чIоагIбеpа лоаттабеча къовсаме дика гуш я советски халкъа йоккха патриотизм.

Вай торжественни заседане доакъашхой цIерагIа мукъаба сона, новкъостий, баьха дика толамаш, хьахьегама коталонаш ахарца, доттагIала а цхьоагIон а дерригача халкъий цIейца болхлой, колхозной, интеллигенци, советски эскара а флота а тIемахой, бераига а советски нах даькъале бувца. Новкъостий! Советски Союза 50 шу дизар—дунен халкъашта юкъера боккха лоархIам болаш гIулакх да. Цхьанна а хана ца хиннача тайпара сий долаш ба советски мохк хIаьз. цхьанна хана ца хиннача тайпара нах тIохьбоаза ина бе хIаиз ленински арахьарча политика, машар чIоагIбера а халкъий юкъарча кхерамален а дукха лоаттабеча къовсаме цо лоапа дакъа цIаккха ца хиннача тайпара доккха да.

Халкъашта юкъера доттагIал а шар цхьана леладу гIулакхаш а, — из а вай чухьера ир саина, юшта арахьара а политика сийрда йоаккхаш йола идеал. Советски Союза Коммунистически парте, болхлой класса, советски халкъо сий деш хIаьху пролетарски интернационализма байракх, машар лоаттабера, демократе, социализм а къамий а кортамукъале хилийтара дукха къовсам лоаттабеча низашта хьалха латташ латт уж. Алхха цудукха, социалистически мехкий къахьегамхой. доазол арахьарча коммунистически партей, берригача вай дуккхача доттагIий а союзникий а цIей а хинна дIаэттай ССР Союза юбилей.

Вайшига цIей дезде хьа в кхаьчаб, тахан укх зале болаш а ба дунен 100 совгIча мехкара викалаш. Кхьча мехкашкара яьхкача делегацей состав, новкъостий, шоана йовзаш я. КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совето, РСФСР Лакхехьарча Совето тIадиллараш мукъаба сона доазол арахьарча вай хьалашиха моаршал хатта.

Вайна юкъе я 11 социалистически мехкара партийно-пачхьалкхен делегацеш. ОагIув оагIонца билла цхьан новкъа, цхьан уйланга — коммунизмага долхаш дола сийлахь - доккхача социалистически доттагIала халкъаш вIаший дуаз чIоагIлеча. бокъонца долча вежарий доттагIало. Оаха дIайха моаршал хоат цуга, хьамсара новкъостий, доттагIий!

Вай торжестаю дездеча баьхкаб лоалахарча а вошил долча а мехкашкара боккхий пачхьалкхен деятелаш. Мукъаба сона, новкъостий, цIенача дег тIаоа царга моаршал хатта! Цу пачхьалкхенашца чIоагIа а, нийсхон а гIуланкхаш леладара, дIахо а уж машарен халкъий кхерамалени хьаштаи кхоачашдеш хилийтера Советски Союзо массаза а низ тIа а бахийтаб. бохийтарг а ба.

Вай, советски наха, советски коммунисташа, дега боккха тоам а хинна, доккхал а деш моаршал хоатт дунен социалистически доазоне мехкашкара баьхкача, 65 коммунистически болхлойн партей викалашка! ЧIоагIа халача хьалашка, реакце бирса атакаш а еш, кIаьта дукхагIча хана цIий мехкадеш репрессеш а теpоp а еш, цу мехкашкара коммунисташ керте латт социализма дукха, капитала дукъал къахьегамхошна лоаттабеча къовсама. Вай доккхал ду, хьамсара доттагIий класс агIара вежарий къона хчал долча шин къовсамах, боккха мах бу болхлойн ахархойн хьалхарча пачхьалкхенна шу хуша ца луш барт болаш хилараз.

Кортамукъе а прогрессивни а дегIадахкара дукха керда вахар хьалдар дукха халкъий къовсаме керте латтача Африка, Азе, Iарбий Малхбален мехкий къамий демократически партей делегацеш цхьа вежарашхо дехкъела юш! Советски халкъ массайолча хана а хиннад империалисташтен колонизатораштен дукъал турпалера къовсам лоаттабекаргахь, халкъаш кортамукъе а шоай лоIамах а дийтаргахьа йола сийдола бокъо хоадам болаш хьаллоацачаргахь в.

Дуккхача левосоциалистически партей делегацеш, профсоюзий 70 делегаци, дунен къахьегамхой дуккхача миллионий эскар, демократически общественноста дукхача наха а хьалхара хьатта йолча къамий а халкъашта юкъара а общественни организацей делегацеш тахан вай юбилее йолаш, вай хьина хеташ да. Цу делегацешка моаршал а хоатташ вай ях: машар, халкъий кхерамале а къамаш мукъа хилийтара а дукха, демократе а социальни прогресса а дукха лоаттабеча къовсаме советску нах массаза а шуца цхьана ба!

Хьамсара новкъостий!

Дуккхача къамий советски пачхьалкхен сийдола накъ, цхьана къахьийта вай халкъаша хьалъяь дегIлена социалистически общество — марксизма-ленинизма, социалистически интернационализма, парте политика вахара яхаз хоталон къаьгга тешал. Дерригача къамий болхлой, ахархой, интеллигенце лоIам. из. опыт шийна чу а ерзаь на я, вай ленински коммунистически парти, советски халкъаш цхьа дезал баь дIаоттадаьр, иза бола сийлахь-йоккха Советски Союз яьр.

Вай мехкарча халкъий доттагIалах. Советски Социалистически Республикай Союз дIахо чIоагIъярах кулгалдара дакъа партега хиларех латт коммунизм хьалъеча йохаргйоацаш хиларах бола тешам!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета, Советски Социалистически Республикай Союз хьаьв 50 шу дизара хетаь торжественни заседани хьаеллаш хилар дIакхайкаду аз.

Новкъоста Н. В. Подгорне даь къамаьл дукхазза тIоврам детташ юкъагIдаьхар.

Советски Союза Гимн ек.

Советски Социалистически Республикай Союз хьаьв шовзткъе итт шу дизарах доклад е дош лу КПСС ЦК Генеральни секретара новкъостал **Л. И. Брежнева.**

Торжественни заседане дакъа лоацараша доазал дехьарча хьаьшашен чIоагIа, дIаьхдаь тIоараш детташ тIаьц новкъост Л. И. Брежнев.

Новкъоста Л. И. Брежнева докладага чIоагIа теркам тIабахийта ла а дийIар, дукхазза дIаьхдаь тIоараш детташ юкъагIа а ихьар.

Доклада тIехьарча дешашка гулбеннараша ура а этта, чIоагIа тIоараш детташ ладуегI. Зале хьахоз: «Сийле хийла Советски Союза!», «Сийле хийла КПСС-а!», «Сийле хийла Ленински ЦК-на!».

Цул тIехьагIа торжественни заседане къамаьлаш дея моаршалаш хеттеи болабелар.

Трибуна гIа — КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, РСФСР Министрий Совета Председатель новкъост **М. С. Соломенцев.** Цо РСФСР коммунистий, берригача къахьегамхой цIерагIа дIайха

(Доладур. Чистедоалар 6-ча оагIо тIа.).

КПСС Центральни Комитета, ССР Союза Лакхехьарча Советои РСФСР Лакхехьарча Советои цхьана яьча торжественни заседанех бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1972 шера, 21 декабре, IуйрIийна 10 сахьат даьлча, Москве, къевдий Кремлевски Дворецa хьайийллар Советски Социалистически Республикай Союз хьаьв 50 шу дизара хетаь Iопе КПСС Центральни Комитета, ССР Союза Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета цхьана яь торжественни заседани.

Заседани хьайийллар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Н. В. ПОДГОРНЕ.

«Советски Социалистически Республикай Союза шовзткъе итт шу дизарах» йола доклад йир Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Л. И. БРЕЖНЕВА.

КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета, РСФСР Лакхехьарча Совета оча торжественни заседане дакъа лаьцаш ба КПСС Центральни Комитета членаш, КПСС Центральни Комитета членина кандидаташ, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш, СССР-ен РСФСР-ен Лакхехьарча Советий депутаташ, Цхьоалагiча Ерригсоюзни Советий съезда делегаташ, парте ветеранаш Советски пачхьалкхен къамагIа бола деятелаш, город Москвен Москварски областен къахьегамхой викалаш, Советски Эскарен Флотен тIемахой, Iилма, литература, искусства, деятелаш, центральни пачхьалкхени общественни организацей кулгалду белхлой.

Цхьана яьча торжественни заседане а социалистически мехкий партийно-пачхьалкхен делегацеш, дуккхача доазол дехьарча мехкий пачхьалкхений деятелаш, капиталистически дегIаяча мехкийн коммунистически белхлойн партей делегацеш, къаман - демократически лъдаьрча социалистически партей делегацеш, профсоюзий Дерригдуне федераце, Машара Дерригдунен Совета, Азеи Африкан халкъий солидарноста Организаце, кхалнакъа Дунен халкъашта юкъарча демократически федераце, Сопротивленин къовсамхой Дунен халкъашта юкъарча федераце, демократически нагирхой Дерригдунен федераце, студентий Дунен халкъашта юкъарча союза, журналистий Дунен халкъашта юкъарча организаце, Дунен халкъашта юкъарча кооперативни альянса делегацеш, къамий профсоюзни, кхалнакъа, нагирхой организацей, СССР-чарча доттагIалех культурни бувзамийн обществий делегацеш, дипломатически корпус, советски доазол дехьарчи пресса викалаш.

Российски Советски Федеративни Социалистически Республикагара моаршал хьатташ къамаьл дир РСФСР Министрий Совета председатела нов. М. С. СОЛОМЕНЦЕВА.

Цул тIехьагIа къамаьл дир торжественни заседане дакъалоацаршна бевзе тIаьйцача Польши белхлой вIашагIтохача парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара нов. ЭДВАРД ГЕРЕНА.

Украински Советски Социалистически Республикагара моарша хьатташ къамаьл дир Украина Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. В. В. ЩЕРБИЦКИЕ.

Торжественни заседане дакъалоацараша чIоагIа бевзе тIаьйцар Германе Социалистически цхьани парте Центральни Комитета Хьалхарча секретара нов. ЭРИХ ХОНЕККЕРА даь къамаьл.

Белорусски Советски Социалистически Республикагара моарша хьатташ къамаьл дир Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. П. М. МАШЕРОВА.

Американски империализма агрессица латтабеча къовсаме [illegible] дарахи хьалхарахи Советски Союза Коммунистически партена, дерригача советски халкъа дег тIера бараш а [illegible] Вьетнама Демократически Республика турпалча халкъагара вежарашха дола моарша а луш къамаьл дир Вьетнама къахьегамхой Парте Центральни Комитета Политбюро члена, ДРВ Къаман собране Массазарча комитета Председатела нов. ЧЬЮНГ ТИНА. Цо советски халкъа совгIата байраих елар. Торжественни заседане дакъалоацараша Iалашате бевзе тIаьйцар ший паргIатон кортамукъален бахьанца денал долаш са ца нхедаш къовсам лоаттабеча халкъа викал.

Узбекски Советски Социалистически Республикагара моарша хьатташ къамаьл дир Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. Ш. Р. РАШИДОВА.

Заседане къамаьл дир гулбеннараша бевзе тIаьйцача Французски коммунистически парте Генеральни секретара нов. ЖОРЖ МАРШЕС.

Зала ек «Тхо — къона гвардн» яхача илли мелоди.

Заседане дакъалоацараша тIоврам а деттаи зале хьачубоагIа сийлахьча советски нагирхой — мехка белхлой класса, колхозни ахархой, интеллигенце, къамача тIехьен, студентий, дешархой викалаш — дерригача союзни республикашкара комсомольцаши пионераши.

«Цар моарша лу Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитетага, СССР Лакхехьарча Советага, РСФСР Лакхехьарча Советага, хIаьта Советски Социалистически Республикай Союз хьаьв 50 шу дизара [illegible] Ленински комсомола дешна рапорт а дIаду.

Торжественни заседане дакъалоацараша чIоагIа бевзе тIаьйцар 1915 шера дена КПСС члена, Цхьоалагiча Ерригсоюзни Советий съезда делегата нов. В. П. ВИНОГРАДОВА даь къамаьл.

КПСС ЦК, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТОИ РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТОИ ЯЬ ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ШОВЗТКЪЕ ИТТ ШУ ДИЗАРАХ

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. БРЕЖНЕВА доклад

Деза новкъостий! Хьамсара доазол дехьара хьаший!

Укх деношка къаьстта чIоагIа дегаш деттадуш дадугI советски вахэ Кремла Спасски Башне курантай озаза. Гарга кхоачаш латт советски Державана кхоттерча сахьато Советски Социалистически Республикай Союз кхоллавенна хенз шовзткъе итт шу дала хьехьоккхаргдолча ха. Вай тахан укхаза гулленнад торжественни хьале хьамсарча доазол дехьарча шоай доттагIашца цхьана вай дуккхача къамий союзе паччахьалкхен из сийлен юбилей белгалъякха.

СССР хьаяр адамий дегIадара нерда зама хьийнбалача Сийлахь-боккхача Октябро хIадолладар, из хьара хIахо хьелга, кортамукъача къамий шоай лоIамерча союзах йола сийлахь-воккхача Ленина идея практически кхочашъяьлга да.

Советски Социалистически Республикай Союза ах бIаь шерара истори — из советски социалистически паччахьалкхенчу, вIашагIа кхийттача дерригача къамий бокъонца доттагIалла хьахилара истори. Социалистически революци хьаккхелла тахан дунен тIа эттара низ болашагIа йолча державех цаI хиннад IаьттIа йола паччахьалкхе бIарга яь дайначча тайпара лакхьалараш массе а оагIоразьара дегIаярен истори да из. Цук байракхе кIал кхотаенна республикаш, мехка даза дерригача къамаш народносташи денлах чIоагIлуш экономически, политически, культурни бокъонца тоалуш истори да из.

Деза мехкахой! Новкъостий!

СССР юбилей долча исторически деношка вай массе новхалий миллионаши миллионаш болча советски нахага ях уж чIоагIа лоархIаш хьашт долаши хьалха дешаш. Уж дешаш вай ях шоай революциони денлаьен шоаш из хьоьеш къахьегамех сийлахь-йоккха Советски Союз хьалхайцана, исторе мел хиннача тIемашта юкъе эгара халагIа хиннача тIем тIа цуй кортамукъало, шийн лоIамагIа хилара сийе кхерана сизьет тIаьттача хаиа турпала лорадьраиша, Советски мохк цун сий айкхоеге из чIоагIбарен бозлабаьча а коммунистически кхоамене дерригача адамлена хIана некъ буллаш боахкараша.

Дег тIаза ловзхIаш баркал оалаиш да вай партIатача хьалхьий ленински цхьоагIонна боарам болашех мутIахьа мел баьйнта, дуккхаза вай Дахье шоай къахьегамцеи хьинарцеи денгаза ди массаза доал низ болашагIен хоза гIен ераша — сийлахьа боллой классе колхозни кхашкарча къахьегамхоштеи, вай интеллигенцина, Советски Эскара майрача тIемахошта, вай башха-ловкача кхалнаха. Вай моашал хоаттдоккхагIолла ноахалашкара эстафета хьалха мо йоаггIаба хьаяцаза а вай эзмаи кхоалагIа ззар шу доллуш Советски Социалистически Республикай Союз мишта хургья дукхачи даькъе цхох гийша а долча вай кагирхошка.

Доккхача цIейна, даькъала душ аз шо дерригаш а, деза новкъостий!

Вай союзни социалистически дуккхача къамий паччахьалкхен дийно юбилей даькъала хийла иру!

1. СССР ХЬАЯР—ЛЕНИНСКИ КЪАМАИ ПОЛИТИКА КОТЪЯЛАР

Новкъостий! Укх юбилейни денешка, уйла, гIаерзе из йоаггIаре тIаьра, хьаьга диллача вайна гIаьна йолча Евангеловия цхьоагIий Советски Социалистически Республикай Союз хьаьман Декларации Договоре тIайIхача 1922 шера декабре хоашта. ХIаьта исторически фактай уйла хургIа из зо къаьгагIа гу Октябрьски революцие толам кIаьчIоагIбаьна ленински парте хьаьхьа а вай тIемагIа вахкаьэнна бакъо йолча Советски Республикай йохахьйолча Союз хьажиз оалиш тIаьра лаь социализм хушадеш.

Царизма Iаьрпа кIалхарь, буржуази помещикийн Iаьрпа кIалхара дахьна халкъаш айна, кхетадьуга хиланзе дергадоаны дар революце моастагIашка къахем лоаттабараи вай мехка социализм котьяккхарах. Къаьна дунеж хар, эксплуататорски строй йохаяр, пролетарията диктатура оттаяр, производства средстваш йола общественни долахе чIоагIъяр чакхдаьлар гражданскан тIамга баьнии дира классаш къовсам а лоаттабеш. Къовча советски мехка тIадайраар чура контрреволюцен дунен империализмаи низаш.

ВIашагIтехача контрреволюцие болхлой классе дуьхьала бахьхар революце хьакхеллача пролетарски солидарноста сийлахь-боккха низ. Мехка централни райошашка, Украинан Поволжьен ареншка, Донен Кубанев, КIайча форда йистег Кавказа доамашкен, Юкъерча Азе гIумарашка 'а гаьнарча Приамурье а Шеча Эскара цIеча байракхошта кIал а етта беллж боладагIа а теха моастагIчуна летар вай Дахьен дерригача халкъий къонгаш. Уж цхьана тIом бе бахар машар, плати дагттен. Советий Iаьдал баьхаи, гражданскан тIема шерашка, Сийлахь-боккхача Октябра дийлургдоншача деношка а санна болхлой класс, дерригa къахьегама халкъ интернациональни кхотадарах вай котадон вахара низаш хургдуьлача хьастех цаI хилло. Октябра тIехьача цу хьайкарча шерашке а хьахилар цу хана хиннача еррига ча Советски Республикашта юкъе хьуна договорашца чIоагIъяь политически, тIема, боахама, дипломатически союз.

Граждански тIом чакхбаьлар. Революце моастагIий хIалакхбьбар. ХьагIаттар машара гIишло хьалье ха. Оттанза даргдоашеш советски республикай хIаранена хьалхашка эттар хаттар: нIахо фу хила бакьухьа да, паччахьалкхела малагIа формаш харжа еза, шкаржа йолча республикашцара гIулакхаш мишта хеледе деза?

Российски кхаь революце опыт, большевикий парте интернационалистски лозунгаш, машараи даьттахи доле декреташ, коммунистий еррига политика, Ленина цIи ше къахьегама наха нерда вахар бахьаи цхьана лоаттабеча къовсама символ а хиина дIаеттар. ДIадахача шерашка селла доккха беркат даьнна цхьоагIо чIоагIъяра гIаккуьш яр болхлой класс, дерригача къамий къахьегамхой.

Ерригача советски республикаша социализм хьалъяра ноккъа дIахьадаа яхара эгара хьалха де дезаш дар хIалакхбаь боахам меттаоттабар, тIемаша доккхада хIаьа хьаду низаш юкаметтаоттадар, тIехьадискар эшийар, къахьегамхой вахара хьал тоалар. Уж деккараш сизаргIа а толамегIа в хиначчас бии яр боахам цаI йолча планаца дегIабоачабеш, мехкаи къаьсткъаьстача районашта юкъе къахьегам бекъара хьалех рационально пайда эцарца.

Юккера а, болаш бар нерда империалистически интервенци хилара кхераш а. ТIема низашке эилача низ болаш йолча капиталистически державаша го-бах Советски Iаьдал, Дахьен ший лоIаме хилар лораде хала хургдар вежарха йолча республикай айхха союз хиина ецае, тIемен, политически, дипломатически дерриги низаш вIашагIтеха ценаре.

Иштта, дерригача советски халкъий овлаи тIарча хьашташа, вай мехко социализм бахьаи лоаттабьача къовсама еррига логика дIадехар цаI йола дуккхача къамий социалистически паччахьалкхе хьоегa. Бакьда, из тайпа паччахьалкхе хьаяра эшаш яр парте организаторе роль, цун кийса политика, де лерлIар фуд хоаш ло бу бола.

ХIаьта коммунистий партеге цу политикана хилалаш яргIйоаца теоретически лард: къамий дошех йола марксистско-ленински хьехам болаш бар. Социалистически революце тесре лоархIаме даккъо дар из хьехам.

Коммунисташ массаш а халкъий къамаш хоьгга цIаессоша гIоаласьма ленински гIолла, хьаькIаи из чакхдоаккхаза революце хьаштаьштa, социализма хьаштаппe тIалерзадаь чIаьа дешага. Алхха пхуньхьа коммунисташа, социализм бахьн къовсам лоаттаберeма, къамаш деша юкъе нертеше лерхI IоатгIьама дерригача тайнашта дукъьаль, церда, къахьегамхошта эксплуатаци ещ йоаца общественни строй бахьан нхьана дов даре моллагIча къамах бала а къахьегамхой вIашагIтохар.

Владимир Ильич Ленина цох теттара къаьста аьннад. «...Вай диааз интернационализаца а дерригача къамий болхлойи ахархойи шоай лоIамера союз е гIертаиш а да». (ПСС, т. 38, агIо 184).

ХIаьта малагIча ларда тIа къоа йиш'а из союз? Ленин кIоаргга теннаш хилахарах, из хьое йиш хиниш цун довкъошхой йиза цхьатаре бокъо йолаши вIаши лоархIаш хилара ларда тIа мара.

«Вайна лея къамий шоай лоIаме союз, цхьан къамо вокхаи цхьаккха а низ белга хулийтаргйоаца союз хьеагa, — белгалдаьккханд Владимиро Ильича. Биза тешам хилара, вежаравхa йола цхьоагIо къаьста кхетаеш хилара, бокъонца шоай лоIам а болаш раьза хилара дарда тIа хьалс союз». (ПСС, т. 40, агIо 43).

Иштта, дерригача къамий къахьегамхой цхьоагIо — революци котъялара эначарех цаI. Ший аргIашка, социалистически революци котъялара мара IалашдергIаш хъан кортамукъа хаииара гIулакх дийза котдалга. Цох дизза доагIош хьалхе а ахьиа ла К. Марксен Ф. Энгельсен Коммунистически манифеста тIа: «Къамашта юкъерча классий антагонизмаца цхьана дIаярги къамашта шоашта юкъера моастагIалла отношенеш а».

Иштта а къамий дош марксистско-ленински хьесаме отталара диалектика: кхотадаларга, цхьоагIонга, къамаш массе а оагIонгаьлоа вIашн гаога лахаога, социальни къамаш Iоатгiьамах диза мукьадаларца, цесех хIаза дар дегIадоа ма могга дожагIа дьттуп бола хьалаш хьадорша гIолга.

Россе, шийй тайпара цун хьалаш хиларах, къаман дош къаьстта кра латтар. Паччахьа Россе эксплуататорски классаша ха а хош къамашта юкъера барт а эгIаборa моастагIал а дехьар, «Бекъа а бекъа лоол а де» кхача наха Iоаткъам бераша массе а замашка леладь принцип кIахьош. Цу ханарча йоккхагIча державех цаI паччахьа Россе хинналe а, из ще яр империалисташа йовхаш. Цунца дуьаьденна Советий Мехка хьаькха. Цхьаи оагIорахьа, оттар мехка чухь къамаштен народносташтен юкъе принципиални керда отношенеш — тешама, доттагIлен, вежарашхара сотрудничества отношенеш эттажа дош, хIаьга, вокх оагIоохьа, хуккн халкъашта юкъера отношенеш хьалйкача къонача советски паччахьалкхен къамаш ший лоIам лораббаре а IалашбарIа а дош.

Вай парте ле лезаш дар эгара чIоагIагIа дегIаенача, шоай демократизм а йкаш сонта жоллача капиталистически паччахьалкхенашта ца дуденнар а дуларгдоцар а. Бакъ мa дий тахан а США, Канаде, Бельге шоай бокъонаш бахьан къовсI гIайттача Къилбаседа Ирланде халкъашта пухьааш английски империализма дуккхача нерашка къиза тIом лоаттабеча Великобританех ца дийшача а, къамаи дош геттара чра латташ хилар.

Советски паччахьалкхе хьахинае кIера мa хьалле а цIа хезача «Россе халкъий бокъоний Декларане» тIа Советски Iаьдала къамаи политика лардаш юкъаш лоьрхIа дIаиадьд: Россе халкъаш цхьатарра бокъо йолаши шоай лоIамах хилар, шоай мукъагIа самоопределени е бокъо хилар, дIа а къаьста кхычарна кура йоаца паччахьалкхе хьаерга а кхаччалца, къамаш къамаи дунен еррига а моллагIа йола а привилеги ограничени дIахилар, къамен меньшинствайи шоай лоIамах дегIадахка бокъо хилар, Россе халкъий шоай лоIамех дог цIецен союз, цар бизза вIашн тешам хилазе барг ца хилар.

ОктябрIа тIехьарча хьалхарча шерашка В. И. Ленин керте а волаш парте цхьа мехе IалагIмате боккха болх бир къахьегамхоштa къамаи-паччахьалкхеи хьейра дакъяра ший политика дIайохьйтаи.

Цу бахха юкъе, хинаре дакьалевьар парте цIи хезача дерriдаша — М. И. Калининен Ф. Э. Дзержинскен, Я. М. Свердловен И. В. Сталинен..., С. М. Кировен Г. К. Орджоникидзен, М. В. Фрунзен, С. Г. Шаумянен, Г. И. Петровски А. Г. Червяковен, Н. Нариманова, А. Т. Джангильдин, И. П. Стучки, М. Г. Цхакаян, иштта кхинча дуккхача новкъосташен.

Социалистически дуккхача къамий паччахьалкхе хьаьрча исторически гIулакха юкъе парте дикъан ший революционни хьинар, шийн IалагIмате бокъха къахьегамми лоIами. РКП(б) X съезо белгалдир советски строй оттаяро, парте чакхдаьхача гIулакхаш «...Россе къамий къахьегама наха юкъера отношенеш тIакIаттIанькхар, къамашта юкъера къахьара моастагIал дохадир, къамаш Iотебдара ког гIортнага хIо а даькхар ерсий болхлоех йола Россерча къамий вежарий тешам болийта ца Iеш Европерчен Азерчен къамий тешам а болийтар. Из тешам бигар энтузиазмага, юкъара гIулакх бахьан къовсам лоаттабе кийча хиларга...».

Парте наха юкъе баьча бахо, РСФСР-е, Украине, Белоруссе, Закавказски федераце, автономни республикаша цу ханага Iоаньча къамаи строительства опыто, вIашагIкхетара болама массе а республикашкара хьаухаш хиннача низ болча телгIено цу дерригие а ницк буллар цаI йола социалистически паччахьалкхе хьяра.

ХIаьта а лаха езар цхьоагIон гIулакха толам дуккагIа IалашбергIола союза паччахьалкхен формаш, союзни юкъарча органий республикай бокъоний соотношенеш.

1922 шера гураьа цу дешаниа яьржача дискуссешка хьагучаьлар тайп-тайпара тенденцеш. Цхьабараш лерхIар республикай конфедераци санна йолчун тIа саца мегаргда, йоккха бокъонаш йола паччахьалкхен юкъара органаш а ца еш, аьина. Вокхар хьалха теттар «Автономизаци» ахар, вешта аьлча автономе бокъонаш а йолаш еррига вежарха йола республикаш РСФСР-а чуйоагIилга. Ленина хьакъал ийшар гIалат йола уж шаккъе а тенденцеш эшае, цаI мара боаца нийса некъ лаха.

Владимир Ильич Ленина хьалхашка оттийр цхьатарра бокъонаш йолча республикай шоай лоIамерча Союза формах цаI йола план. Цу тайпарча союзни паччахьалкхен естественни лард хиина дIаеттар революце хьаккхелан ший дахара низ практике бакъбаьи дола Советий Iаьдал. Ленински инициатива хьал а аьлча 1922 шера 6 октябре РКП(б) ЦК Пленумо ламза ларгIоаташ лаьрхIаи Украинанен, Белоруссенен, Закавказски республикай федераценен, РСФСР-а юкъе Советски Социалистически Республикай Союзе уж вIашагIкхетарах договор оттадар.

30 декабре Москве ший бозх дIаболабир Украина, Белоруссе, Закавказье, РСФСР Советий съездаша хьалха яьхача предложенешта жоп луш дунен тIа эгара хьалхара дуккхача къамий социалистически паччахьалкхе — Советски Социалистически Республикай Союз хьаярах бола сонам тIайийчача Советий Ерригсоюзни цхьоалагIча съезаз.

Из собыни Советски Iаьдал, болхлойи ахархойи Iаьдал эттача хьалхарча цхе шера из йоаггIа итог а хиина дIаеттар.

Дерригa дуIаши, халонаш, кхерамаши дукьала даьний хиина доле а, революце хьаьккеллача Iаьдало уж эшаврал совгIа вай дуккхача къамий Дахьен къахьегамхой цаI йолча низ болча Советски Союзе кхотабир!

Цу дийнахь, 1922 шера 30 декабре вай сийдола Москва херкъар Советски Союза столицала.

Цхьан дешаца аьлча, 1922 шера 30 декабрь вай паччахьалкхий вакаре бокъонца дола исторически ди да, советски дерригача халкъий кхелашка лоархIамера юкъ, нар доккха дIей да.

Вай да Конституци да. ДIахо йолча хана уж шин цIей вIашагIтоха мегаргда мотт, 30 декабрь СССР хьаяь де хиларца белгал а доаккхаш. Из хургда вай халкъий доттагIален вошалин де, социалистически интернационализма цIей!

Новкъостий! Советски Союз хьаяро, дIахо йодача хана нерда союзни республикаш хьаяро а социализм мунин юкъе яххаро а социализм хьалъяра вай мехка халкъий низаши торонаши дуккха а тIаккхетийтар. Сийлахь-йоккхача советски державо — Советски Социалистически Республикай Союз — машара гIуллакха, лаьттан тIаргIа дерригача халкъий кортамукъаленен шоай лоIамагIа хилара бокъха тайда а бош дунен лрене шийна мa йоаггIа моттиг хьалаьяр.

Ерригроссийски X Советий съезд дIакъовлаш М. И. Калинина аьхад: «Вайна еза ешй РСФСР цIи?! Из вайна еза а. Из хьакхай тIемий цIера юккъера... Сона ту РСФСР яха вайна хьамсара дола цун алам тIадола. ЦIе Байракх вайна тIа мишта шера. ХIаьта вай, Советий X съезда делегаташ, еррига советски российски федераце полномочни викалаша из хьамсара йола, тIемашен коталонашцех ейй дакъа, болхлойи ахархойи кIийца чIоагIонь байракх хьалхашка Iоьил советски республикай союза. Вайна гу советски республикай союз керда цIе байракх хьал мишта айлу. Сона гу, новкъостий, из байракх новкъоста Ленина бе йоаллаш. Иштта, новкъостий, хьалхашкахьа, дунен дерригача къахьегамхоштен IотоIабаь боахкараштен бIаргаго йиш йолаш ленинагIа хьалъяйи из байракх».

Ах бIаь шу да Советски Социалистически Республикай Союзе коталон цIе байракх нурал еш шерга, коммунистически идеалаш — социальни нийсхон, машара, халкъий доттагIален вежарха йолча сотрудничествах идеалаш хьа а хьоккхаш. Цо, цу байракхо вай дегаш урахаттадаь къахьегамен тIем тIен, чIоагIа дог гIоздаькхача деношкен халонаш Iоэнш езача сахьаташкен. ХIаьта хIанзара вай юбилей — дерригача советски халкъа буа торжествени дуа санна а: вай сийдолча байракха тешаме хилара, вай сийлахь-йоккхача Союза тешаме хилара буа дуь, коммунизма священни идеалашта тешаме хилара буа хуьа.

II. СССР ХАЛКЪИЙ ВЕЖАРАШХА ДОЛА ДОТТАГIАЛИ ЙОХАРГIЙОАЦА ЦХЬОАГIОН—СОЦИАЛИЗМА СИЙЛЕН КАРАГIДАЬННАРАШ

Новкъостий! ЦаI йолча союзе мехка дерригa халкъаш вIашагIтохаро, цаI йола дуккхача къамий социалистически паччахьалкхе хьаяро вай Дахье социальни, экономически культурни дегIайоалара цIаккха ца яйна торонаш хьайийллар. Истори ше чекхагIа лела дьалар.

Уйла ел, новкъостий, Советски Союз хьаьача тIехьарча шерашка вай мехка промышлени продукце юкъера дуккхал 320-зза дуккагIа хиннай. Ала мет 1922 шерашка нийсделга хьоккхаме дац аьнна — из тIом чакхбьеннанчул тIехьагIа боахам бехан моцал йолен шу ма дий. Бакъда, иштта да из. ТIаккха 1972 шу тIом хилалехьарча вай мохк революци хилалехьарча боарамал тIехбаьнна хиннача 1940 шерашка нийсделда вай. Алхха цу хана чухь Советски Союза промышленни продукце дукхал 14-зза совъьлар. ХIанз советски промышленносто бIаргчача 1940 шера аьха продукций цхьаш бетта йоаллха.

Советски Союз экономически сеха дегIаяро тешаме лара еллар вай дерригача халкъий хьал-тоаон культурен ца хаддаш лакхъяра. 1940 шерашка нийсдича бахачо маьхо реальни доходаш 4-зза дуккхагIа лакхъеннай. 7-зза дуккхагIа хиннай розничи товарооборот. 4,7-зза дуккагIа хиннаб мехка лоралш, лакхера, юкъера Iкаша йиззоацен образовани йола граждана 6,5-зза дуккхагIа хиннаб.

Цу цифраш тIехьа латт вай еррига общества облик дийца дола экономикера, общественно-политически отношенешкара, идеологерен культурагарен кIоаргта хувцамаш. Царна юкъе ловрхIаме моттиг дIалоаш вахаре чIоагIьенначе вай мехка дерригача халкъашта юкъерча кердача социалистически отношенеша.

Вай парте дика кхетадора къамаш тоIадаь дахкарахи нарна юкъе нийсхо ца хиларах юхе мел лиса дерригa гIулакхаш дIадахара эгара дикагIдола а, эгара бакъдола а законаш тIаэцарах даргдоахаргa. Хьалха тоIадаь даьккхача къамийн халкъийн экономически культурни тIехьабусилга хьы а дIадахкха деза. Кхьча дешаннца аьлча къамашта юкъе нийсхо ца хилара дола юридически законаш дIадаьхача а доаллаш дац. Нарна юкъера нийсхо ца хилар дIадахкха деза. Из дехкар кхоачашдар парте керттерча политически дехкарех цаI да.

ДIадахача гурралча ах бIаь шера карагIдаьнначарий кхоагаш а еш, вай еррига бокъонаш а дIаяхача ханах юхедиса вайга кхьча къамаш дош дизза кхоачашдаьл, бухсоцаши юха меттаоттаргдоашаш кхоачашдаьд ала. Из бокъонга диллача СССР керда общество хьалъерча индустриализаци, коллективизаци, культурни революци яр санна йолча коталоний цхьан мугIаре дIаоттабе йиш а йолаш толам ба.

Вай мехка хьа а хиннах чIоагIа денмад малагIча къамех ба аьнна довзаш, классовски хьашташи хе лерхIараш цаIаш хиларах дола къахьегама наьха доккха эшал, къамий ленински доттагIал аьнна ала а доагIаш вай цIи йолаккхаши исторе ца хиннеx отношенеш хьахинней. Из доттагIал, новкъостий, — вай мах бaь даревоаа гаьх, советски хIара сага эгара лоархIамегIа, дега эгара гаргагIдарех цаI да социализмаш карагIдаьннар. Из доттагIал вай, советски наха, массаза а лорадергда вай бIарга са санна.

ХIанз, вай союзе ах бIаь шу дуьзача деношка, къамаш доош кхоачашдар, хьалха тоIадаь дехкача къамий тIехьадусаш хилар дIадаккхар советски наха хет хиланзе дергдоацаш дуьга шоаш беьнеи гIулакх долаш санна.

ЦхьабакъДа, шийна хьалхашна ху тайпара дехкар отталаь а из кхоачашдаьча а большевиккий парте хьаьхьаьла мах бaь из Iеш цун майрала, последовательноста мах бара дагайоха еза чакхдаьхача бaллхий масштабаш уж чоалхаме хилара.

Цхьан минута дагалаца вай революци йоалача хана вай мехка къамий окраиннаш мишта яр, аьнна. Юккъера Азе, Казахстан шоай бохкаш дегIааххарга диллача хиттар колониальни мехкий болча боарам тIа. Дуьненболча нахата хьаьвар хьел, кашахар, боадал. Кхоачашболаш да элементарни йоалуве кхаш бехка нах тIехьагIа шеран делалехача хана а Юкъерча Азе республикаш 90 процентага 95 процентага кхоачаш хиналта, хIаьта Казахстане 82 процент бар. Общества социальни структура мадарра аьнна феодальни яр.

Экономически тIехьахсам хиларца белгала яр Закавказье дуккха районаш, къаметтале центра гаргагIйола Белоруссе а. Уж еррига районаш цхьайола йоккхий городаш юкъера дIаяххача, шоай экономикага, социальни обликага, культурага, къахьегама наьха вахара хьалашка диллача, дIадахача бIашеренашка хиинараш санна йисаар.

Новкъостий, иштта дар ах бIаь шу хьалха хиина сурт, цу хана хIаьа а тIехье дийна болаш миллионаш тешаш ба. Цу тIара дIадоладе дийеар вай, цул совгIа хьаьга а доладеш, хIана аьдда уж чоалхаме дехкараш кхоачашдеча Российски пролетариатa цун партие цхьоккехара а хьайна опыт йолаш яцар. Цу тайпара йола опыт цу хана йолаш а яцар.

Дуккхьа цу хьалашка Ленина цхьанатаьвца парте лаьнаа къамаш шераннаш экономически, культурни, социально-политически даьхе сихха дегIайоалара некъ.

Партена гуш дар мехка чIоагIагIа дегIаьаьча районий, хьалхахча даьхе ерсий халкъа, цун болхлой класса оагIонгахьара дIаяххача хана тоIадаь даьхкача къаьмаштен народносташтен доккхаи массе оагIоразьарен новкъоста дарца мара из вниь практически чакхбаккха йиш йоацийта.

Цу тайпара новкъостал де, доккхий низаш тIадаьийта кийча хилар, дуккхьа аьлча, къамий справашта тIехьисовен хилао дIадаххара дукъа шоай вахар дIадала, уж сихха дегIайоаллара Россе пролетарнатага адсет дир Ленина, из эгара лакхагIа дола интернациональни дехкар а лоехIаш. Эрсий болхлой классо, эрсий халкъо из дехкар сийленна кхоачашде а дир. Интернационализм бахьан долаш бIарчача классо, бIарчача халкъо шоаза сийдола хотало яр из. ХIаьта из котало цIахха йишулоеши вай Дахьен дерригача халкъашта.

Цу коталон исторе дIаоладелар революце хьалхарча деношке в. Советски Россе — из йохань а меца яле а — 1918 шера Туркестанера продгараноне бахкаш чакхдахоа хьожаду хттам миллионаш сомаш. Граждански тIом болча шерашне а санна бу Азербайджана финансови, кхачаш, техника даькъе новкъостал де, дикка средствеш хьожаю Харьковерча машиналькъахмтa. Донбасспорча шахтерошта, лорохIаме новкъостал ду Белоруссе, Армене Советски Литвая, Латвен бахьаьшта.

Машарера вахар хьалдаре доале декхарашта ший керттера теркам тIабахийтача вай парте X съездо ший резолюце тIа дIаяздир: «ХIанз, помещикашн буржуазин йохавьчуа тIехьагIа... парте дехкар латт эрсах доаша къамий къахьегача наха хьалха хьиначa Центральни Россе на тIехьакхе новкъостал дала» («КПСС съездий, конференцей ЦК Пленумий резолюцешка, социалишка», т. 2, агIув 252). Цу хьакъехьа съезда Директивех хьаьнне йоахар «беддал йолча йистерна фабрикаш дIаяхьарца промышленность планагIа хьахдолалгах» (цига, агIув 253). Цхьагахежа Закавказье, Юкъерча Азе республикашта, Казахстана мах бошаш дIавелар дуккха фабрикаш, заводаш, цига баха хьожабир инженерно-технически болхлой, говзал йола болхлой, говзанчаш, Iилмахой, хьехархой, культура болхлой.

Къамий йистош дегIаяккара кердача этапашта белгалдаьлар СССР вIашагIтохар. Царна новкъостал делга еррисоюзна бокъон политика налахдаши массе оагIоохьерен форма хиина дIаэттар. Аьлча тоъаргда, цхьаьна йолча союзни республикай бюджеташ дуккхача несбашка васкедаш яра дакъехьа керттера лавкъе союзни юкъерча бюджетера дотаци телаш хиннага. Масала, 1924—1925 шерашка Туркменски ССР-а бюджето йиш хиннача вайда дакъа 10 проценташ кIеззига сом мара дацар. Кхьаметтел Украина санна йолча йоккхача республика ший бюджета еш йолча расходаш ший котах 40 процент мара дIадаьхийтацар.

Эгара халагIа материальни хьал хиннача республикай а вайший а бахархой, дуккхача шерашка бизза е ахьанца дeлча даькъе мукъабоахар юртбоахама а, общеграждански а налогех. Цуханне а юртбоахама продуктаи хьеййна маьхаш хьалха тIехьайиса хиннача районий боахамаш дегIаьдоалале торо хулийтаргйолча боарамагIа уттадора.

Вошаш лолча союзни республикашта доккха новкъостал дар культурни гIишлоцьара, дешар лакхдара, хараш кийчъяра. Мехка йоккхагIа йолча [illegible] лакхехьарча дешара заведенешка дешаш из хьаций республикай, областий, округий накалий йоккхий отрядаш. Республикашка хьайийлар иттаж университеташ, институташ. Парте лоIамца социалистически культури революци сихха дIахкахьаьо эгара гаьнагIарча йистошка.

Парте а паччахьалкхено а дуккхача шерашка бахьа балхах доллда беркат хьахилар. ДIаьхьамал карахарча Юкъерча Азеган Казахстанеган! Шоайна кхаь кийчъенна, Узбекистанен Туркменен боккха дика бомбе ... кхеталл аьттIа тIакIелтIатеха бай, Киргизен Таджикистанен хьаза ... кха ... хьийзаш ..., вордa ... Уж республикашта цIи хьоза а тахановча вай ... гоадашна йоаллу пхьегаш, ... Ташкент, Алма-Ата, Душанбе, Фрунзе, Ашхабад санна йолча. Укхаза дегIаьлкхай Джезказганаи Карагандин, Павлодара Навоии санна йола металлургени горни а езача а промышленностен йоаккхий центраш. Нурекски ГЭС, Каракумски канал, иштта кхыдолл а санна йола башха дика гидросооружени. Доккхача меуждаьттан газах, химен дегIаенча машиностроени иштта хиина дIаэттад Юкъера Азин Казахстани.

Союза йолча шерашка вовзен йолча промышленни продукци дуккхагIа дегIаенай Казахстане 600-зза, Таджикски ССР-е 500-мел сов, Киргизски — 400-мел сов, Узбекски — 240 гаргга, Туркменски — 130 сов. 120-зза дегIаденад Узбекистане валовй болбо гудбелга, 80-зза — Туркмене. Казахстане хIанз 20-зза гаргга дуккагIа хьат цу 1922 шера луш хиннагул.

Кхы хIаннагIа ца Казахстанн средиеазиатски республикашка культурни гIулакхаша дегIадахара иттаеш а. Практически йоазув дешар ховдаш бIаь процент болча боаранга дIакхачаб цар. Царех хIаране бахача нахах ... хIана бац аьнна бераш — уж ба ... лакхерен юкъерен (бизза йоаца) образовани йолаш бола нах. Цхьан Узбекски ССР-е хIанз бола бет ба 20-гIа шераш чакхдоалаш ерригача Советски Союза халкъа боахаме хиннарел дуккхагIа лаккхера юкъера специальни образовани йолаш бола нах. Хьа а хиина, чIоагI а дешна дIаэттад доашла Iилма — республикански академешка хьинаре къахьегаш ба дуккха эзараш Iилмахой.

Царел дуккха а кIезигагIа хьалха карагIдаьдьче а, капиталистически дунен тIа наст-наста оалаш да: из «тамаш» а. Цхьабакъда, советски Средни Азе, советски Казахстане хиннача хIамех вай, коммунисташа, цIаккха а тIех тамаш яь. Из, оалаш ма дерра, хала йоагIаш йолй — Советски Iаьдалаг, хила хьакъ долаш йола, социализмагIа, вай мехка чIоагIаьеначa халкъий доттагIален новкъостален отношенешта йоагIаш йола тамаш я.

Цунна доло тешал Средни Азин Казахстане хиина Iаи. Советски Iаьдал лаьттача шерашка боккха гIа а боахаш дIаьхьалхашкаьа хьай Закавказски республикай — Грузе, Азербайджана, Армене экономикаш. Царех хIаранаьа хьадаьд промышленноста эгарa нерда гIа дола тайпа доагьаш, доккхий толамаш даьхад субтропически юрта боахамо. Тоа а санна, йIаьхий хиннай Закавказье халкъий къаьнара культурен искусствон. Укхаза болх беш а дерригача мехка йоаза йола йоккхий Iилман институташ.

Советски халкъий вежарашка йолча деза тоаенна дIаэттай Дай-мехка тIема шерашка къаьстта йоккхий халонаш тIехкаьча Белоруссе. ГIаьрахой нагашта кIел дьгача белоруссий лаьттан тIа нерда хьалъяьй башха-дика городаш юрташ, хьалъеттай нерда йоккхий промышленни гIишлош. Белоруссе промышленносто тахан хьалу башха-дика электронно-вычислительни машинаш, неза мукьаш кхуха йоккхий грузовикаш, хIанзара радиоаппаратура, минерални удобренеш, синтетически хьоасий. Республике бола бош я Iилмахойи культура деятелейи йоккха отряд.

Дукха ха йоаншаш а тIехьа тIехьайиса юстара моттиг хиннай Молдави а. Нагахьа санна тIема шерашни тIом чакхбьиначул тIехьагIа, бохабаь боахам юхаметтаоттабеш дIадаха шераш юкъера дIадаьхача, советски халкъий дезале из республика дегIайоалааргра дIаякка ха ткъаь пхиь шерал дуккхагIа ац. ХIаьта мел бокха ба цу лоацача хина во хьабеннисI Мехка эгара дуккхагIа иавт теларех цаI, сом лелабечеи чухьагIар доахачен йоккхагIйолча центрех цаI а хиина дIаэттай республика. ХIаьта цун промышленноста продукце боарам 31-зза лакхбенниаб.

Лоацца аьлча, ленински къамий политика ларда тIа, дерригача советски халкъо тIагIертта къахьегарах карагIдаьннад вайна тIехьайиса къамен юстара моттиг яхар санна дола къаьнарча Россе массаза а леладеш хиина дешаш мотта юкъера дIадаха. Из, новкъостий, вай партена карагIдаьнна, социализмана, халкъий социалистически доттагIала карагIдаьнна башха-дика хIама да!

Из дIадахад хьалха тоIадаь даьккхачен тIехьадиса хиннача вай мехкарча халкъий хIана тоадарга. Из дIадаха вай еррига сийлахь-йоккха Дахье тоадарга, хIана аьлча из Советски Социалистически Республикай Союз хьа а низ болашагIен кхотаенна хинийтай, вежарашца йолча республикай цхьоагIо белгала йохаргйоацаш яй.

(ДIахьаьдо 3-чу агIо тIа)

НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА ДОКЛАД

(Доьлор 3-чу агIо тIе).

махош, ингалсан терахь бола агIора хьакхаргIара антисоветчикаш а ФРГ-ера реваншистски элементаш, португальски колонизатораш а Къилбехьа Африкера расисташ бале а, цуьнгий йоьззан бефта баха гIертьаш да.

Боккхалдар вьчий йоьлларIче дукха халкъашта къиерка проблема хьакхьалхьара цатайхьа кхоьллахой гIулакх хIинц къоьстадара йола цаI мара йоцу критерий — иза йиш хулучIе СССР-а доьшнагIа ю да, социалистически содружества хьаьнтаи доьхне гIертьаш да.

Фу дIа иогарда щу политика хьоьгIьаьла?

Вай дерхI из социалистически мехкашта мягъарча гIулакхашта на йоргIаш дукъал йолаш, советски халкъа меттал, китайски халкъа а хьаштаашта, дуьне социализма, кертамукъерча, антиимпериалистически къовсама хьаштанта, машарен халкъий кхоллахьаргашта хьаьштача дукъал йолаш.

Хьетаден да, вай хьалхе тIадотта из тайна политика.

СССР [illegible] болча лоралуш шенаш болаш санна дуьй китайски кулгалдоша. Нагахь санна уж дуьнерош хаца доле, тIаьхха кхетале йиш йолаш ма шитта тIулахь хIотече цхьа моха [illegible] дIадоьккхлан йола, къаьсте, чIоатIа, массазара деккараш тIаьхна хьалха 1960 шера долп вай дуьлинаха оттаьъ предложение шон на дуьл Китайс хIана йитир? Нагахь санна Китайна болча кхерамзлена Пекине бокъолна шинбулдар бале, 1971 шера 15 январе китайски агIонга проект дIакхачийта шр юкъе на бакъхаре хьакъехьара дьорхIа дола договор оттаде хIина тегазар КНР кулгалхоша? Цу договоро проекта тIа теттара хьакъ на дукхий агIонаша, — цу тIера доьладу за, — шхьалла шоллагIиол дукъал доккаргдаш гергахара нашн моллагIча тайпарча герах йойла а хьаш, А) моллагIколь, Б) ракетна, В) кхерак гера кхтъа а долаш, ямхь А. китайски кулгаллоша [illegible] «советски кхерамаш» ба тхола кхаш ху калраш бакъделчарна доесIаш дац.

Китая хьакъехьара вай политика дика йовзаш я. Из къаьсте хьахьоккхай парте XXIV-ча съездо решенеш тIе. Вай из лерргIа кхочушъеш я, кхочуш а ерга, хIина вьтца хIана доьла а курдолча а долаш дарий кхетадиш доккхIам бора ларда тIе бода на цинь мийса залдара вай тошаш да.

Т мерриторийн а а экономически а хьаьхьахьа Китайн хIане хIан Советски Союзо. Советски йоза догахьаргIа СССР-ан Китайн юкъара гIулакхан хIане санна массазза а ца хиллачга. Доьлаш да вай мехко китайски коммунистите цар японски агрессорашчиа китайски буржуазнаш дукъал лоттабаьча къовсамо дов дикка новкъостал. Боьлаш ба Китайн халкъа демократически революция метъалара Китай дIалише хьана японски эскар Советски Эскаро доьлдар [illegible] болаш хилар. Китае [illegible] догахьаргIа къовнечца Китайн Халкъа Республикне оттадьа агара хьалхара хунуш халкъашта юкъара договор Советски Союзо на долча доттагIалла, вIанна гIулакхаш лелаедера, вIанна новкъостал лараз хиина киар. Цига, [illegible] хIинна а дагьдоьргIа [illegible] искусство хьоьсш, оборона чIоагIьеш, [illegible] лараш хьахьеш халкъе Китайна Советски Союзо шен доккха новкъостал дар а.

Советско-китайски гIулакхашта юкъера дика хилаш ер уж. Социалистически пачхьалкхенашта доттIаш дола гIулакхаш дар уж. Вай шинна а мехка халкъий объективни хьашташ, историе законера кхиера а долаш дарш ерблективни политически харидоьларешта хьаьттIадьегхаларах, хIаьта советско-китайски доттагIал [illegible] тохи а тоьн вай.

Вайна лаа тоалу социалистически пачхьалкхе йолаш Китай гун хилар, цуьна хьаьна машарра тIехьа, империализма дукъал къовсам лоттабар. XIата на мала хургха Китайх шийа кхеча да. XIаьта, вай къахьий а хIаьмаво доккаргдаш вай принципиальни марксистски-ленински позицари, советски халкъан СССР территори тIахъойла йиш йоцш йлареги пачхьалкхен хьанталх чIогIа лорадаш, социалистически дуьне тIа [illegible] котрамукъерчаш боламан барт хIабеш КНР кулгаллоша беча бахьа дукъал лоттабеча хьаьна болча къовсама тIера.

Новкъостий! Дерригача дуьнена хоьш да, В. И. Ленина хьехна таьта тIехь а йолаш, вай парта, вай халкъа халкъий къамаш муктьадахара къовсаьм, колониалин иго IотгIьанах мукъалькъинера мехкий прогрессивни политики-хьоьяре хьалхьоьлаш хилар. Цу хьана йаьгалдаекха бешн барса, хIинзачча хьаьдарна прогрессивни а, хьайна кетачох, неоколониализмена колламболлаж хIана тохава а, къоьнача пачхьалкхений суверенитете [illegible] чIогIбар, уж империализмах мукъайаар дукъа лоттабочо къовсама а, машар, социальни прогресс бахьан далаш вай замая хьалхадаттача йазаниллое, эттара хьалхавча потIанне, социализма меккашахое саланноьсть чIогIачар дукъе доотгабеча къовсама а маIен йолаш йола политика.

Нийтача платформа тIе латтача пачхьалкхенашца Советски Союзо догIадоалалу доттагIалла, буламаши массе агIорхьа вIаши лелаху гIулакхаш.

Йоккха дика вашни и хIорча уьллийча дуьне халкъашта юкъарна хьаьа Советски Союзан вай халкъа тIе эттара йоккхагIьахех, машар безарех болча пачхьалкхана—Индица юкъарча доттагIалла. Советски Союзон Индена хIелига опыт Iоьш [illegible] вайдаце вIаши гIулакхаш лелара. XIана, вай гIулакхаш маррахъ, доттагIалла, вIаши гIулакхаш лелахьара долча

Договора лоьда тIе догIадоьгIача хаьи уж кхы а кIоаргхургда, хьана хет вайна. Цо хьахьоьх Индира прогрессивни, антиимпериалистически шайн позиция чIоагIъьлар. Цо хьахьоьх Индира Гандик карте латтача индийски правительства шин а.

Вай разьа хина балгалдоьйнх Азия Африкан дукхача машар безача пачхьалкхенашцара, ергара хьалха юкъарчал доьхнаш болча вай лоалахошара — Афганистанаьара, Иранаьцара, Турцицара вай гIулакхаш дика хилар. Вай лерхI Бангладешан Пакистанаца вай мехка дика гIулакхаш догIадоьлладара дика перспективаш йолаш.

Шерраш тайп-тайпарча агIоразьара гIулакхаш эттал вай ухьайолча IарбиЙ пачхьалкхенашна а. Событей бераргача пайхьо хьахьиьх — Советски Союзаьарча доттагIало IарбиЙ прогрессивни пачхьалкхенаш ма машара хьаьлоаннлета дарна эттара халагIча хакашна ноьтъостал долеш IалашIаш хилар. Из дика хоа Египте а, Сире а, Ираке а, Йемене а, Египтаеш Иракацин доттагIалех дола договораш да вай, цу мехкашцара вовй гIулакхаш цу документаш ларда тIа вай догIа а доалаедерга. Вай Алжир китаь хаь да Сомалие. Алжиршехь, цхьаь IарбиЙ мехкашцара доттагIала буьзанаш чIоагIле.

XIинзаро дуьне халкъашта юкъара хьал этал бердарчъаравй машар боькьоьш чIоагIбе бохаш мел бараша Гергарча Малхбоалеш тIена кхуьрч дIабашкхарш IарбиЙ пачхьалкхеншта дукъалорча израильски агрессия хьахиннараш дIаладеш [illegible] шоий ума кхы а тIабехнйта безаш. Дукхача пачхьалкхенашна хийнад Гергарча Малхбоалера проблема ООН Кхерамален Советт йоьшш йолча резолюцей ларда тIа къоаставе тIехь. Бакъда, цоьха деле а, хийлад хьишна кхоачам хилаш. Нагахьа санна хьалха йолча политически акцента [illegible] чIоагIдаь халарс, тIацкха доц машаре къоаставе дезача, IарбиЙ халкъий законагIа йола бокъонаш бакъдалар тIазиние [illegible] Израиль. Советски Союз [illegible] цу гIулакха юкъа вовй докъа лела вай кийча хилар массеннга а доезаш да. Ухх тIехьтьача хана дика [illegible] догIадьених Латински Америка дукхача мехкашца вай вIаши леладу гIулакхаш. Шеко йоцаш — из цига шоедоцитгоаш антиимпериалистически гIулакхаш дукъа, уж шоай лоIаме хурга чIоагIдалара хьакхина да. Цу гIулакхий шоко йолерех дола тешал да тхана укх шере вай хьахьанте цу вай чета доттагIаш новкъостал Фидель Кастро кулгалхо воаца турпалий революционни Куба политически полащаш Латински Америка [illegible] чIоагIьала.

Дуьна ха йоацаш шайна цепа хьаш Сальвадор Альенде Чиле Республика правитель. Антиимпериалистически [illegible] социальни прогресси [illegible] пачхьалкхен [illegible] ма латтача хьаь пачхьалкхе [illegible] вай лерхI вай гIула[illegible] догIадоалалде [illegible] дика кхола тIа. ЧIоагI[illegible] вай хIаьта цитта Латински Америка кхьча цемий хьаьнтгаше а санна, шай кортачакхаш бахьаш Чиле халкъа лоаттабо къовсам. Вай тешаш да цу къовсамо цара котало хьоаргдлаш!

Новкъостий! Дика лаца дегIадоагIача дукхача мехкий курала, прогрессивни [illegible] империализма агIонгарй хьалхоалача чуча вай [illegible] цера къовсам лоттабеш хилар. Цу къовсама объектех цаI я хуьйн социализмаьпал гIулакхаш логIаахар. ДIахачьа [illegible] опыто, хIаьта хIене йолаш йолча событене а хьахьоьх цу е укх пачхьалкхенашта чуьх вIашдукъал латтача социально - политически къовсамо моллагIча а тола тохарашна лоралIенашна [illegible] тIелургхьаар. Из вайна дика гу. Бакъда хьалха хиннача колониен дя колониен натрусташа чакххьехай къамаш - мукъадахара революцией бокъонца йола политически школа. Цига кхьача урокашна дуьне къаьстта хьалда. Советски Союзаьна социализма кхьча мехкашпа [illegible] доттагIало империализма дукъал, мукъахьалла пачхьалкхенашна бакъ шоай лоIаме худа чIоагIдара тIехь толамна къовсам лоттабара новкъостал деш хилар.

Новкъостий! КПСС XXIV-ча съездо тIайдиенча машара программа кхоачайхьаш вIаши вайдаце доле вIаши леладу гIулактош масе докъоьша шоай оагIорахьа уж лелаж безам болча пачхьалкхенашна догIадоалалда Советски Союз кийча хилар. Европах хьажа доцар хьа а тIахь къоастадаь — да: цу контингенте кхокан мелбечен машар оттабачоа салланга хуьцаш бар.

Уж яоложении йиза йоагIаш, а дуьне халкъашта юкъарча коммунистически болама цхьана йолча платформа а, 1969 шере диннача компартей дуьне халкъашта юкъарча совещание документа тIа къаьстта хьалидар коммунистий цхьаьш долча гIулакхий керттера шеко я дерригача дуьне тIарча машара тIехьа лоттабу къовсам.

Цхьа шуш ах шуш кIезигга соатIа ха чшалай XXIV съезд хинна, бакъда, вай хIинзе а бIубелеа эла йиш я партен Советски пачхьалкхен кIезига хIаьна дьхьда машара программа керттера положенеш кхоачашъеча.

Вай доттагIашца социалистицац вай дукха хIана дола дуьне моллагIча тIенагара хьаьна проблемаш къоастаяра, дуьне тIара политически климат тоада. Дукхача буржуазни пачхьалкхенашцара, цара капиталистически Европе дукхача мехкашцара, вай гIулакхаш кхоккха мелбарен вIаши пайдане гIулакхаш лелийле новкъа хьалхад.

СССР-ео социализма вежарошха долча мехкий изз а вIашш а лакх ие лу, вай машар безеа политика хьашар ий ие лу, хIаьта

шитта дIашарча дуьне тIа, дукхача капиталистически пачхьалкхеней политике хулаш йола кхийола лоархIамера прогрессивни процессаш догIа ие йоагIа дукхагIа шоаш хойолийт реалисте элементаш. Из эттара хьалха доагIа ший кулгалхоша — инарал де Голль, хIаьта хул тIехьагIа президенте Помпиду массер шу хьалха Советски Союзаца кхьча социалистически пачхьалкхенашца вIаши пайдане долча гIулакхий къаьстта бола шин лаьнача Франце.

Из догIа ший правительства арахьарча реалистически политика Европе латтача хьала дикка хьаьила, канцлер Брандт карта латтача Германе Федеративни Республика. Из хоагIа дIаьххача хана ерига американски арахьара политика кхетаеш хинача «шийлача тIема» хакий дукхача догмаш тIера хьакиа, уж кийча хиларга хьожина Америка ВIашагIкхайттача Штатех.

Кхьча дешаша вьча вай машар безача политикех событей бораргача хьахьаш капиталистически дуне [illegible] доьлаш-доьлаш доьладу машаре даийра лерда тIа социалистически [illegible] пачхьалкхенашца гIулакхаш леладелла тIащлиза дергIоявакча.

Долаш дола Европа, доьзоиаш дохоргдоаши хилар дIахадал СССР-ан ФРГ-ана. Польшаеол ФРГ-ана юкъера договораш, Малхбузен Берлинах йолча соглашеней комплекс. хIаьта шитта тахан ГДР столице кулгош хьаш доле ГДР-ан ФРГ-ана юкъарча гIулакхий ларлех дола договор, ГДР-а ha дипломатически блокада йиш йокар — из дерргIа а Европа машарен кхерамзлени новкъа догIаахара тIеть бакиха боккха тIа.

Из дерригIа я дикъа моллагIча цхьане цхьол латIерахьара котало а йолаш. дуьне халкъашта юкъарча гIулакхашца долча хьакьала ревизман боккха котале я.

Кхетадеш ма шай, Европе хIана а шоаш къоастелга дIалехаш йола дуьне халкъайта юкъера проблемаш хилар. Кхоачамболаш да, масала, миненски [illegible] дIашкхенна агIонцаш хилар, хIаьта шитта ГДР-а ФРГ-а ООН-а дIашиа мин хьехадача а. Уж лешаш къоастадара йиш хулийтаргхьо тIом хиинача тIехьагIча хана хало тIаьтта Европера дуьне халкъашта юкъара гIулакхаш кIездолга толамо чекхданаха.

Вай халча хоа дуьне масала а тIом ший хIагIа Малхбузера. Европера бешата. Вайна дагадоагIа 1941 шу. XIара советски сага дег цу [illegible] чуьнижаг Сийлаха-боккхача Даьхе тIом тIа вошна вай 20 миллион мехкаш. Из дерригIа а дика дагадоагIа вайна тIом дIабьошахча тIехьагIа Европе оттадь ший лоIаме кулга чIоагIдара исторически болх чакхбаьккхаш. Тхан вай даа боьзо а а: халкъий мукъадахара антифашистски къовсаш результатех хьаьнига хIана хийнада, сийлахь-боккхача потолийн хьаьнако лораеш а чIоагIлеш а да!

Советски Союзо тIагIертта дIаер шоргба тIом хиинача тIахьгIа дерригача шерашка вай дIайахьа а хIана советски халкъа йорга машар безаш мел бераше тIадбуга результаташ хьакхуьхьа шинъ. Вай дела лерхI Франциера вовй дика гIулакхаш. дIаладане дера вай шина а пачхьалкхенашна тIайдача «вIашш гIулакхаш леладаро политикийцхьаь» хьажинча ул дагIа а доалаеаргда. Вай тIаьма тIайдоагIача хана а дIахьовгIа ФРГ-ацаро тайп-тайпарча диккъошкара бувзамаш толадаро шарларта тIабезабьаь нинъ. Вой кийча да, масала, вай дика лоалало Финляндией, хIаьта шитта Италиен, скандинавски мехкаш, кхьдаращ а санна йолча пачхьалкхенецашоча вай вIаши долча гIулакхашта кичьдолаш дола а хIаьне а шатадева доле дерригIа позативни мел дов догIадоьлладе. Вой кийча да хIана вовй гIулакхаш тоедаланза долча мехкашца а ул тоаде, нагахьа санна [illegible] агIонгара гIулакхаш из дара кийча хуле.

Социалистически мехкаш гулаара тIехьа дукхача шорника лахьта йолча кхерамзлени вIаши гIулакхаш лелдадарон дешай къехьаяара Европе юкъара совещани Европа истори чуьх шерда агIуп хьаьлле деккарийна а. ГIулакх тIаьоргда иа соозиаши 1973 шу юкъе кхаьчача хама тIехьа на йолаш хьаьслаьргхьеагъ.

Халкъаша шеница чIоагIа дегалатгараш дуьне Европа юкъара совещани ирпа. Цео догдоьх совещание европейски машар чIоагIбара оалажара проблемаш юкаргхилерга, «шийлача тIемо» хьадаь догIабуьхаш кхерамашш дIадохаргхилерга, европейцашта кхонарча денах йола тешам хургхалерга. Европа пачхьалкхенашта а европейски доьхаче совещанеш юкъе дакъа йоцарашта а — США-ан Канадаца — юкъарча гIулакхашта юкъе цун балха толама пайдане. увеххIена элементаш хьаргхар хьаьна дет. Совещание цуьна юкъе дегьалоаща беррига генешта а пайдане йола хилу результаташ хьаргIйолиш аьттуе балжха гIертаргIа вай.

Массаннна а йоьзаш а, СССР-ан цун союзникашти детачох, Европа на халкъий кхерамале шенаьта тIалатта сза политически принципаш.

Из да пачхьалкхенай доьзоною доха йиш йоацаш хилар; чурча гIулакхаш юкъе ца лелаьр, шай лоIаме хилар, цхьатарра бокъонаш хилар, [illegible] юкъебоалаболга а ца юкъебоалабора кхерам дIабаккхар.

Экономически культурни вIаши гIулакхан лелдарон европейски программа оттаро ха кхаьчай хьаша. дехаш дай вай. Цуна дувалдеша отташ дола деш да: Европе йолаш йолча пачхьалкхенашта юкъерча торгово - экономически организацешта юкъе — СЭВ-а а «Юкъарча рынка» а юкъе гIулакхацарча отношенеш цхьан форманта йола лардаш корае йиш хургIйй яш? Хетаргахьа хургха, нагахьа санна «Юкъарча

рынкъ» юкъе йолча пачхьалкхенаш кхьча мехка хьакъехьа цхьаккха а тайна дискриминац ергIоацаш юкъовалуш хуле, довгIаш холе шин агIоахьара бузеин догIахарая Европа юкъера вIаши леладу гIулакхаш хилийтеран новкъостал дейи.

Кхаст-кхаста хоа культура хьакъе вIаши гIулакхаш лелалара, къаьстта хаеш вIаши йоазийтара, информации шерьара, халкъашта юкъе контакташ хилара Малхбузехьа лоархIам беш хилар. Мукъаьба сана вай а ие дара тIехьа да хьина дазза кхетадеш указе дIахзайнаде. Кхетадеш ма дий, нагахьа санна шитта вIаши гIулакхаш лелаелга хIера мехка суверенитет, законаш, гIулакхаш лоархIаш в халкъаш вIаши дукъпо хIаьхий хилара, кара юкъера тешам лакхбара, машарен дикача доалахаьеш хаеаш къоабаьара гIулакх дей а на кхоачашдой. Туристаш вIаши дIа-кха ухайтагга шудара тIехьа да вай. Тайп-тайпарча мехкий общественноста юкъера контакташ хилара, кагIохай, гергга латтача профессей махакаш вIашагIбеттабалара, гражданаш вIашагIкхийтта а къаьсткъаьста а дIа - кха ахара тIехьа да вай. Лоацца хьоче тораш укхана кIезига па, нагахьа санна вIаши лерхIара а гIулакхашта вIаши юкъе на лелара а тIаьпена гIо дой, «шийлача тIема» пошоаш тIара а доалаш.

Хоаш мадарра, шитта Европа, эттара хьаьлхоча ергIаьа Центральни Европа районе геравшара шизаши герааша кIезигдара йола переговораш а хила оваш а. Уж переговораш цIенхаштта кийчъпрен эффективно дIаязьорал тIехьа я Советски Союза.

Европе машар чIоагIбар доррига тача вдамий кхалашта гертара боккхача лоархIаме а доккха а доьш да. Бервгача кхзацен тIазйразан къовсам лоттабу вай дIахьхача хана кулканически ккхурч кхина лаьтта Европа перла тIом булургбоаца оттаре. Вайна къаьтта гуш да Европе гIулакхаш лелилга дIаладачоа юкъ тIадерзаде гIертаро тIера реакци. милитаризм, тайп-тайпарча бола реваншисташ на баьникта.

Бакъда из кхоачашхило хьал йолаш дац. Континенте хьакий юкъмотгис машарен машаре вIаши гIулакхаш лелалдарш найдла болеш а. Тiенаш Европа халкъий вахара юкъера дIадахьа жила йиш йолаш хилараь я чеш вай.

Советски Союза Америка вIашагIкхайттача Штаташна долча гIулакхий хьакъехьа хьоча, из хоаш ма дарра, КПСС, XXIV-ча съездо ший резолюцца тIа цу даьчера вай деккараш укх тайпара оттадаьи:

«Съездо КПСС ЦК-ана тIедул тIехьа тIайдоагIача хоаа а машаро лелара принципи практике хадденна кхоачашъеяга, капиталистически мехкашцара вIаши пайдане дола бувзамаш шердалга. Советски американски халкъий хьаштаьта санна берригьокъарча машара хьаштанта а мадехзаро хургдолаш Америка ВIашагIкхийттача Штаташца гIулакхаш леладе кийча я Советски Союз. Из шинъ дой а Советски Союза масза а дьхьда дукъал хургха США агрессивни гIулакхашта, [illegible] политика».

Деккараш оттадой, гуш ма дарра, геттара дика кхетадеш, Из социалистически пачхьалкхндап машар безача политика шелсовой ниъ ба. Парте Центральни Комитета, Советски правительствас каддаеза дIакхухь из ниъ.

Советско - американски гIулакаш догIадоалалеш бахьяза боцка тIа хилар укх шера Iатто Москве президента Никсонац мача переговорех.

Къаьстта лоархIаме да шина а агIоно цхьана СССР-ан США-ан юкъе вIаши лелалча гIулакхий лордаш къоастакр, цу вIаши леладеча гIулакхашта ядерни замала машаре дахар мара кхийола лард хила йиш йоцаш хилара тIагIоала я дир из. Дукхьал из да укх шера мей бетта кулгаш яздаьча догIаш долча советско - американски документ керттера неIаш.

АгIонаша хьалседа тайп-тайпарча доакъошна вIаши гIулакхаш леладелла догIадоаладе кийча хилар практически гIулакхашца кхоачашдеш дар. Ал юкнераш я пачхьалкхенашта эттара керте латтараш вIашагIкхийттача, хIаьта шитта кул тIехьагIара советско - американски контакташ йолча хана а тайп-тайпарча дешай къакъехьа аь дукха соглашенеш.

Ранетдаштен тIалатара стратегически средствашта дукъал хьоча советско - американски соглашенешна бокъдалдер хьача истори чуьх эттара хьалха материально доазув оттаду герий вай хинарчен эттара чIоагIагIа низ болчен тайпашта. Бакъда гIулакх дуьна чакхдалийта лерхIаш дай вай. Москве барт баь хьамар чIоагIдаь а догIадоалада а хила деза. Цу дешай хьакъехьа дIахо ши йолча переговорашца де лерхIарех цаI да хиина йола соглашени массе хана яр хургIола ник лихар. Хетаргахьа, из хургдар герашта доазув оттадечара уж деш кIезиединта. хIаьта цул тIехьагIа уж дикагIа эргалдьаза тоадар [illegible] довлара уйле йича.

США-ца ha экономически дешай хьакъехьара дукха соглашенеш а вай. Уж кхоачашьяро хьаь йиш хулийтаргья цу [illegible] лакъе йоккхача масштабагIен йIаьххача хана вIаши гIулакхаш лелалара вы кIийле. Цуьна цхьана ио новкъостал дергдар СССР-ан США-ан юкъера гIулакхашка политически климат тоадра, хIаьта Советски Союзо аралхарча политика кертече де зхгаиаттачое — чIоагIача машара тIабода ниъ аттача а боккхьаргбар. Нагахь санна шайкхе а пачхьалкхе — СССР-а США-а Москве переговораш йолча хана белгалбаьккхача новкъа бокъоцна дIахе, тIаккха, вайна леччачох, йиш хургьа дIала контакташ ечча хана советско - американски гIулакхаш догIадоаладаве тIехь шинна а мехка халкъашта берригьокъарча машарах бераяте хургболаш дерда дика тIа бахха.

XIаьта из чIоагIагIа белгалдолаш дугIа, — кулгхадар тайпе да гергарча хана хургIолча событеех, къаьстта хьача. Вьетнаме тIом соцабера долча дешо ловцаргболча доставах. Новкъостий! Халкъашта юкъе машар, дика лоалахал, доттагIал хилара вай политика принципиальни ларда тIара хьа а йоагIаш. Советски Союзо Къилбаьхьна оттаьа Азе коллективни кхерамзлен система хьаьна идея. Цхьайолча столицашка довжадеш Iа Китай «ахкуьза» а кулна его бен лаьрхIа а вай предложени кха хабараш. Цу тайпара хола хабараш кIал кIийле йоккхаш да. ГIулакх цу системане юкъе йиза боккъо йолаш дакъа лоацар а хинна КНР дIаоттаргйолаш дит йика.

ХьатIадоргIача шера хила яа лоархIаме советско - японски переговораш. Дуьне шоллагIча тIема хинишкара хьадаагIа дешаш къоастадара, вай мехкашта юкъера гIулакхаш барт бера ларда тIе оттаде лаьрхIа ю уж. Дуьнаш долча дерригача дешай хьакъехьа вIаши тIаьна йиш хургIола барт бе гIерт вай. XIаьта кхетадеш де переговорех дика результаташ нагахьа санна шитта безам болаш японски агIув а хилча мара хург ца хилар. Советски Союз, шай агIонгара, Японица вIзаьча дикача лоалахочунцара гIулакхаш оттадара тIехьа я.

Ше хьалхинча хьалхача порацинка дела Советски Союзо къосам лоттабу гоза дIадаккхара тIехь. Вай мехка эттара хьалхарагIа хакъа а лоацаш, укх тIехьалеча нтт масе кхрагIдаьжаинад кхери герза тохкамаш делга соцадаш, из дIа на доарадаьр, бактериологически герза ва магийтар санна а кхы а долча дешай хьакъехьа цхьадола лоархIаме договораш де. Кхетадеш ма дий, из дерригIа а герз дIадаккхара летописана юкъейолха юкхьналлаш агIонаш мара ца хилар. Вай ерига клавительствашц, дуьне дерригIа хьакъаш тIаьхах цхьана цу летописе тIехьа тIайдоагIа агIонаш хьалийзара, цун тIехьаро из — массене а доьнгта гера дIадахкар а тIехь.

Дуьне халкъашта юкъерча хьзане йоккха событи хилар Генеральни Ассамблее. из а вай инициативагIа. Дуьне халкъашта юкъерча гIулакхашта юкъе [illegible] юкъе ца йоалабаргхи хаеаш гера юкъедоалалдера цIенкха эргалдолаш геттара дIадахкхара йола резолюци тIазехах. ООН-а [illegible] решени дIахо [illegible] шоллагIча [illegible] дукхал доащкедга ха мегийта [illegible] долаш, [illegible]

халкъа хIерен берех моллагIча а пачхьалкхенашта барт бе а догIгIача тайпара дола вIаши оттадь [illegible] тIакха а Советски Союза кийча хилар дIахьайийтах вай.

Вай реалисташ да, хIаьта вайна дика гу империализма дуьне тIахьо хьакар оттаь гIезллоне «шаза позиция тIера» политика дIахьаш тIертагIа хIанз а ие лаьтташ хилар. XIанз а дIахо хьож да цар, дIаьоалдаьл мешара дикарам тIаьттош сиздаь гера хьаделя. ДоагIаш ма дий, вай а вай союзникаш а шинах йоагIаш йола вашонаш ма ош Iе йиш йоцига. Бакъда вай арахьарча политика машар безе хьаь [illegible] лоргбоаши бa. хIаьта хIинзарча хьало машар безача шай агрессен тIеманаш хьаьнашта дукъал латтабеча къовсаме торонаш дIаяхха ие [illegible] бесса йоккхий я. Советски Союзо тIехьа тIайдоагIача хана а гIулакх хIахьорга кхохкам мелбарен машар чIоагIбарна доставе, дуьне халкъашта юкъерча кхоккхама шоламан Iаста а гIерташ, дукъал латташ общественни система пачхьалкхенашцее стабильна, дика гIулакхаш тоа а деш. XIаьта нагахьа санна вай политика йоаттIача тайпара цар агIонгахьара хьаьллоле, тIаккха бIубенна ела йиш в кхокхам мелбае стабильни а хиина кIаттаргда, машаре датар пачхьалкхенаьта юкъерча гIулакхий юкъара тIайда нормаш хургья. Из кхыста да вай планете машар боккъонца чIоагIбенна дIаоттаргба, дуьне мехкача тIема кхерам дIабоккхина хила йиш я. Из гIулакх кхоачашдара тIеззали а вай паьте, вай советски пачхьалкхен арахьара политика а.

КПСС хьа а ешай, хьа а йоагIа шин системна — капиталистически социалистически — юкъера классовой къовсам экономика, политика, кхетадеш ма дий, идеологе сфере дIахо гIертхилара тIере. Кхьча тайпара хила а йиш яац, хIана хьача социализма капитализма мировоззрения а классовой гIулакхаш а вIашкуххьаьла барт хургбоаца да. Бакъда, шитта бола исторически заманна бовгбола къовсам тIешенна, кхерамерча конфликтаща, тIахьожам бола сиздаь гера хьаьнашта цхьоза тIагIассагбоаша шоргIа бозабе гIерт вай. Цунах хургIа доьргача дуне тIарча машарх. Дерригача халкъий, ерригача пачхьалкхеневай хьашташта йола геттара йоккха котало.

Машар лорабеча гIулакхаш тIехь ерригача правительствашна вIаши гIулакхаш леладе кийча болаш

а болаш, Советски мехко кхьа хелла хьа а лоа. хаддаше шео а ху. машар безача общественностени, дерригача мехкий халкъашта вIаши лелалу гIулакхаш. Машара тIехьа лоттабеча къовсаме общественни организацейн дукха нах юкъе болча боламна хьахул тIа-тIа шерда торонаш. Советски общественносте тIехьа тIайдоагIача хана а хьакъе лакха локкъзогIа шар пайдане беча балха юкъе. Вай тешаш халкъашта машара тIехь доттабеча къовсама 1972 шера Москве гулъергIолча машар безача нахий Дерригдуьне конгресс [illegible] лоархIам болаш хургхилара.

Новкъостий! Советски Халкъа бахьаш, вай ленински партиа бехьаш чIоагIа доккха дара укхе болаш бен Iа пачхьалкхен сийлен юбилей дийнахь СССР хьаханача кхьхьанипарча хана оттахьаь пуя арахьарча политика бал ер мих: «советски республикай халкъашта вежарашха вIаши гIулакхаш лелаелара ларда тIа вIа тайпара хьаьча союзни пачхьалкхено шайна хьалхашка оттаду дерригача халкъашта машар лорабара гIулакх». Нитта шабадне Советски Союз хьакъхьа дувзадена «Дуьне дерригача халкъашта правительствашка СССР ЦИК Президиуме хьажа кхайкамаш тIа. Цу тIе дIахо йоахаш: «ТоIаьль доккхача халкъий йоагIаш йола союзник а йолаш, Советски Социалистически Республикай Союзо лоа дерригача халкъашташ машарца доттагIален отношенеш а вIаши экономически гIулакхаш а леладелга».

Советски Социалистически Республикай Союзо лерхI дерригача дуьне хьахьаглхой хьаштанте новкъостал де. Iалашъяте доккхача хьатта, Балтийский, Iаьрхича, Кiайча форлашкашро Тайхача океанага кхачалие до лоаттану халкъашта юкъера йомала хьахьегама котале, дуьне хьава дерригача дуьне халкъаша дотагIлен гIулакхаш лелалара тIахье а гIертаил».

Ах бIаь шу чакхдаьлад. Дерригача дуьнена го йиш а дукхьал ноа дешаш хинне Iеш уж из хилар. Ше хьалхинача сахьате дуй беача социализман машарен бопакла тешаме в Советски Союз. Советски Союза шозткъа итт шу дузача укх дезача дийнахь оаха дIаьхха а их дерригача дуьненге коммунистически парте, вай пачхьалкхено, советски халкъо дIахо а тешаме лаьха йоккхий хьоргаш ленински арахьарча политика — машарен халкъашта юкъере доттагIален политика байрахь.

IV. XXIV СЪЕЗДО БЕЛГАЛБАЬЧА НОВКЪА ГIОЛЛА ЙОДА СОВЕТСКИ СОЮЗ

Хьанаьра новкъостий, вай Даьхен экономически социальни прогресса йоккха программа белгалъяьккхача КПСС XXIV съезде решенеш кхоачашъече советски халкъе бола бу шин шу гаьтта дая. Съездо хьалхашка оттадь декхараш масштабага дикалча [illegible] кхийн чIоагIа човлахеш да. ГIулакх фуд аьтча, вай коммунисташ — сарийна Iеш доаца хилар. Халкъа вадар тоадара, цуо [illegible] бахаш ма мотта дукхагIа де гIерт вай — торонашка хьаьна сизагIа а да гIерт. Гучох вай парте къаьста йоаца белгалдавлаш цаI а из.

Цул кхийола белгало к халкъий хьаьштаи бахьаш долшш царте шин къовсам лоттабаь цу йоацуьна хоа дукхха къахьегамхой шийна тIехьабохха а цу къовсама юкъе парте дакъа лецайтар уж гIертаба а. Партена жен йи махьо доккхача хьинарцаш дукъаьча къахьегама турпалцаш.

Шейна хьалхарча укх беттанмора общественно - политически къахьегамах болаьаш дукъан тайп-тайпараш да. СССР 50 шу дузача дая сийна [illegible] социалистически [illegible] вай мехка тайп-тайпарча моттигашка, промышленность, гIишлонъеча, транспорта, юрта бокхама тайп-тайпарча доакъошка хьахкинай бешха-дика инициативаш. Дукхача производствени коллективаша, городий, областий, крайи къахьегамхоша деккараш тIаьйнад къахьегамо оасарле деккхьяра чотах шера план хаьна хьалха кхоачашье, предприятей агрегатийн производств мощностай хаьна хьалха карарое, къахьегаш боле боллой дукхагIа а ла хулийташ арадеша продукци дукхагIа хьаьйта. Ахархоша деккараш тIайоад пачхьалкхена планал совгIа хьата бокъйна бахка. Къахьегаме яхье хьахкилар укх тайпара йола формаш, масала «ЙгIача промышленносте «зовий договораш» яха болам. «15 республика—15 ударни вахта» яхача дешах хьа йовзийтара, дукхза-дукхха кхыдарош. Из дерригIа а, новкъостий,— халкъе инициатива бокъонца бола хьаст, вай общества вахара шира доккъоргбола хьаст.

Коммунизма хьалъеча хьакхоал бокъонца бола къахьегама турпалаш, вай советски вахара обрав хьахьоккхаш бола нах. Цар хьазьсех лаха кхетам болаш вахаро Iалашьяте дика образецаш, къахьегама дакъа. коммунистически отношенеш кхьара образецаш. Халкъа гIулакха дерригIа шай низаш, шоайта мел хоа дIахуж доккхьа на деш хьанаре къахьегаш боле къахьегамхой цIераш а йоазаш укх трибунера бувца безеш бар уж. Цхьабакъда, новкъа хале а, из физически дулургделаш цац, новкъостий.

Уж хьахьки, иттий хоашш, миллионаш ба. Шоай гIулакхашца вай Даьхен сийдоккххаш бола балда тIа хьахе латташ бола нах йоккхий цхьаккха коллектив, район, округ, область, край ш, ие цу тайпара республика. Вай Даьхе бакхадика къегIаш цехарий, коммунизм хьалъеча хьалхарча муртIарашка болх уж, царгара хьоккха ийт миллионаш болча къахьегамхоша. Советски мехе деккхал

цу шера, лерггу уж, [illegible] мила.

Парте Центральни Комитета, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешна моттиганна дукхха болхаш дова къехьегамхоша хIадоладаь бешха-дика гIулакхаш бераргача мехка дIакхоаьйтана. Копайоазон агIоашца, телевидени радион карда-дераша укх тIехьарча беттанна йоаш тIайна деккараш кхоачашбара [illegible] къовсам лоттабера [illegible] сводкаш йоазатар, [illegible] котталах репортажаш [illegible] къахьегамхой [illegible].

СССР 50 шу дузара сийна тIархача дерригача халкъа цхьа ерганада [illegible] Советски мехкара къахьегамхоша шой деккхаш кхоачашдаьргахьа, дикача къахьегама совгIатана сийлаь юбилей хьадалерга. Яхь котбьаларий толама белгалдаьхах Даьхена. Къахьегамхой кхо шера совгIача коллективашта шинай КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхаьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета, ВЦСПС Юбилейни сийлен лакам. Уж [illegible] дацъаьла а бувзаш, новкъостий, советски халкъа дукъа мерда сийлене гIулакхаш [illegible] кхерагIдуьшард лоаша бакха вай.

Промышленносте керттера довгIа [illegible] догIахар дукъа доазо хьоклаяваша [illegible] чакхдоакхаш летт вай пятилетка шоллагIа шу.

Аьча хоачаш хургба, дукхавола 1972 шера [illegible] промышленни продукци объем тIом хила [illegible] пятилетка ара [illegible] на продукци шозза дукхагIа халар. 1971 шера 1972 шерен [illegible] фабрикашна заводаша [illegible] дукхагIа продукци [illegible] боалIагIча [illegible] пятилетка хьалхар [illegible] шера [illegible] Укх [illegible] шера дукхача мерда кхерагIдаь [illegible] белгалдаьннад советски халкъа кхолланне гIулакхаш. Ца[illegible] бокъо а йолаш исторически дар аьнне [illegible] а.

ТIехдика мах а боа шай бизаьча низана — 6 миллион киловатт — болх бе йолаелар дуьне тIа эттара йоккхагIа йола Енисей тIара Красноярски ГЭС. Красноярски ГЭС-а шин кхоаза дукхагIа бе доаьол хьаьа эттара йоккхагIа йолча гидроэлектростанце низа. XIаьта Москвана гаьна йоацаш, гоьличча тасерски лаьтта тIа, болха низана болх бе йолаелай Конаковски ГРЭС. Цу электростанце 2 миллион 400 эзар киловатт хьелIаиагIтехача 4 миллион киловатт совгIа йолча Ладжинахаски ГРЭС-а, укх тIехьарча морешка болх бе йолаелга Саратовски ГЭС-а Эстонски ГРЭС-а — Советски Союза Европейски даькьа энергетически боахаме юкъедихьа доккха хIама хьаьул цу долргенах.

1972 шера новкъа йотта бола бе болаелай гоьла Тольяттера СССР 50 шу дезарта хIа йолча Волжски автомобильни завода шоллагIа ерга. Цей хьатIакхачеле кхоалагIа ерга а хьалхь хьва. XIана вай замах предприяти хиннай нох ,цига боах беш иттаэ зеараш квалифицированни болевай, техникаш, инженераш ба. Шера 600 [illegible]

шина арахеца йиш я цун. Вай автомобилестроение карагIдьаьнна доккха хIама да из.

Хийлад хьалхеш латт вон гIорма а, — Нала доне йисте Набережные Челны яхача моттигашка оа латте сеча грузовой автомобильни завод.

Лекхача теммашца дегIаоде мехка мехкадьаттен газови промышленность а. Бiубехна гучадаьх советски наха Малхбузен СибергIен, Казахстана, Узбекистана лаьттан гаьзаш, цар чуда чет йоацаш рузкъаш а доазам. Укх чакхдьиначе шин шера дукхьала кхье мехкадьатта доккхальга 44,8 миллион тонн алсамдаьъхьад — 1950 шера СССР долйолаш хиннача дерригача мехкаьттал дукхагIа йол из. Нитта а вай дегIаахара темпаш, вай балдий масштабаш.

XIана вай юртбоахамах. Шоана дика хоа, новкъостий, вай парте, пачхьалкхено, дерригача советски халкъо шоай дерригIа ниэ юртбоахама производство техника дегIаххулара тIадерзадь хилар. 1965 шера мартовски пленума бархIагIча пятилетка лорашка хиннача парте тIехьарча шин съездаш решеней ларда тIа даь дукха да. Бешта, вайна цирегIдьеннад юртбоахам айбара керта къахьегамхой безам совболха, хьайбаши латтен леладара рентабельность лакъе. ЧIоагIъенай совхозийи колхозийи материально - технически база, карагIденнад хьукхьаме хьайбай продуктивности холун лакъе.

Из доша экономически агIув а, ШоллагIчар, кул кIезигагIа лоархIамегIйоахар, социальни агIув совех латт хьача, из латт цу морешка юртарча къахьегамхой, шитта хьача советски халкъа дукхагIдолча дакъа, вахара хьал дика тоадеш хилара.

XIинзарча юрта боахама довкъоача парте политика керттера составной кхо дакъа — из комплексни механизаци, химизаци, латташта шерра мелиораци. ер. Цу гIулакха вай хьожаьй юрта боахама хIинзалца из хьожачча тайпара дукха средствах. Белгадаь пленаьш массе а лосталмаха толаме кхоачашъеш я. XIана мехка ерриташ а хIана ш, хьаиз йолча тракторни заводашта юртбоахама машинаш хьаеча заводаштен реконструкци еш латт, кхы а наш болашагIа, къахьегача оасарле лакхагIа йола мерда шортбоахама техника хьаьра процесс дIайолаьенад. Укх пятилетке минерально удобренеш арахецила 1,6-зза дегIадоалаве лерхI мехка. ДIа а доладенад тIехь-тIехьагIа шерагIа дарнаш а латт Советски Союза тайп-тайпарча районашка хьаттатта кхий деккарош уж доккьадарех балхам.

Хоаш ма хилара, ер 1972 шу ноаттина хьоалонна хилача, наггама мара на хулача тайпара хале хилар. Лой доацаш шийла денача Iаме тIехьа мехка дукха-

(ДIахьоадоьр 5-ча агIо тIа).

НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА ДОКЛАД

(Доладур 2-ча агIо тIе).

Социалистически строй, цуьнаьшта юкъерча доттагIален вошален гIуллакхаша шерра тоьошаш хьайиллай нитта революци йоллалча хаза тоьал лакхача экономически дегIайра боарам тIе хиина республиканаш районийн сихха дегIайоалаяра а.

Царех я Украина. Из хьалхагIа а хиннай мехка чIоагIагIа дегIадаьлача промышленни юртбоахамех довкъоех цаI. Гьнина хьалхагIа деца хьайоагIаш дIаьхийн традицеш йолаш я украински культура. ХIаьта я цу хана хиннача боарамал мела гаьно аьнной советски Украина!

Хьажал оаш кхьиттол вай гIоръаьнна балха Донбасс. ДагIйоал оаш къаьнара Юзовка — из кхотадена горнягаш дагIа, бIаха, къе, нах сагота хьийна моттиг. ТIаккха из дIаийсъел оаш тахханарча Юзовкаца — хIандарча тайпарчарех йолча йоккхача городаца Донецкаца, цуц шерача проспекташцей йоккхийча паркашцей, массадолча хIамашца хийчдалча чуIеча цIенолца, башха-ховча стадионашцей культура дворецашцей. ХьадагIадоха оаш революци яладехьарча ханара донецки шахтера цахар, цуй къахьегамех бытал унзара къалаш. Из вахар дийсдая оаш донецки шахтера е Криворожья горнякка таханарча вахарца. Уж ба шоай профессех доккхаа деш, деррига халкъо сий деш, шоай сийлахьча къахьегамах доагIаш дола сонгIат душ боле, кIанзарча культура деррига беркатех пайда эцаш боле нах. Цу тайпара в1аши нийсъе йиш йоле моттигаш хIанз массанехьа я я — Запорожьеи Харьковен, Днепропетровски, Херсонщине а Закарпатье а.

Наь бола металлурги, дукххача довкъоех латта машиностроени, кемаш ду йоккха моттиг, дегIаьна химически, яйга, кхачам индустри — нитта я СССР йолаш хьайоагIача шерашка 175-аза лакхъенна кIанзара украински промышленность. Таханара советски Украина — из йоккха, чIоагIа механизированна юрта боахам а ба. Из Iаьна башха-дика центраш а, культурани искусствани карагIдаьна боккъал доккхий кIамаш да.

Из долла хIама — Украина къахьегамхоша чIоагIа хьийгача къих хьахинар я цу цхьан хана Советски Союза деррига вокх республикай къахьегамхошца цхьана вежараша къахьегарах хьахиннар я. ХIама Iотта на тахан ала йиш йолаш да, советски республикашца доттагIал а долаш, царех дIа а хиййта, цу тайпара ший низаш иттаз алсам а даьха мара ший беламаш боккъонца йоарие, ший къахьегара хьинара талаитацкцен паргIато лаха украински халкъа мега ца хилар!

Цхьаькха гуччахьара масал — Прибалтийски республикаш: Литва, Латвия, Эстони. Хоьш ма дарра, Союза юкъейоагIача хана тIехьайисача къамий йистоина лоркIа йиш йолаш ицар уж. Цхьабокъьа, социалистически вахьта тIа яьинача цар хьахехкай Союзе этара лакхагIа йола дегIааьара темпаш. Промышленни продукцие объем 1940 шераца яийсача Латве 31-аза лахьенна, Эстоне — 33-аза, Литве — 37-аза. Лабенкаб цар юрта боахам, тоьаьнай провинциализма бергалеи капиталистически Европа тIехьайисача моттагахь мукъаьлина культура. Ниттал чIоагIа дегIаьна в1ашт1ехьдаргдацар цу республикай Союза вокх республикашца в1ашагIтохара цхьаьа тIа мара.

Къаьстта але безам бар са Российски Федерации — вай республикех эгара йоккхагIъар, дуккха къамаш лахаьа вай мехкарча деррига халкъаша ала а доагIаш оалаш ма дарра, цхьатарарчарна юкъе хьалкаръар дегIаара итогех.

Къаьстта исторически дакъа кхьачад цу республиката. Цхьан оагIорахьина, эгара чIоагIагIа дегIаенен йоккхагIен хиларах тарра, вож юкъейсараш дегIаяхкара лард а хиина дIаяттай из, мах бахьаргволаш доккха вежараша новкъостал даьа нарна. Цхьабакъда, кхьаькха оагIорахьара, Российски Федераци — из Москва, Ленинград, Горький, Централььни Росси кхьйола къьаькара промышленни городаш хиина Iаш, Iз кхи а шорача эмкагара шийна кхачча ший гIехьайиса къамаш районаш — Советски Iаьдал латтача юкъагIа дукхьашка шоай начлахьалкхий кхаьча 16 автономни республика, 5 автономни область, 10 къаман округ а йолаш йола республика а ч. Цуп территоре тIа дай дуккха итташ халкъаш, цу даьхъе кIезига дац вайчахьа хана дайна кхоачаллара кхерам тIалаьттараш а.

Цул соагIа, йоккхийча промышленнин культурани центрашта нийсса, массаза эрсий хиннача дуккхача райованка паччахьа Россегара тIехьалена кхьачай дай-мехка литература классикаша дег чу бала болаш йийна эрий ялда, тIехьайиса, акха моттигаш, боарам боацаш дукха пошехоньен окурови гIородокаш.

Цудухьа Российски Федераци дегIайоалара тайп-тайпарча лостамашкахьа къахьега дийзар. Из — ерриг советски общество дIахьалхашкахьа гIоага Iалашдиш йолча керттерча база дакъа кхоачашдеш хиннача хIанз а кхоачашдеш йолчех цуп дукхагIа дегIаьнкача центрийн районийн сихха прогресс хилар. Из цу цхьан хана нитта — республика дикка доккха дакъа дIехьадиса хилар дIадахкхар, къамий дош, хIаьта нийсагIа вьча, федераце чукъ шорча эмах хIадиса дукъха къамий дешаш къестадар. Юкхера а, из — СиберегIаш, Дальни Востока, Къилбаседен йоккхий районаш харзерзаяр.

РСФСР къахьегамхоша сийлепа кхоачашдаьд уж доккхий деххараш. Республика шерача арепашка Урал ниина а оагIорашка хьахиннай кIанзарча тайпара йола керда бIаьш городаш, промышленни центраш. ЦIаьхха юха къоизенна республика къаьнара йоккхий городаш а, вай столица-гара — Москвагарен революцехкъуракхаргара — Ленинградагарен йолаенна. Хьа а йийлла, общественна гIулакх ма оттаьвй мехкдаьтта, газ, кIор, металлически рудаш, кошта, алмазаш доакха йIаьхий Iалама гонзаш.

Йоккха гIа а йоахаш дIаьхалхашкахьа йолаелар федераце промышленность — цуп продукце объем шоаткъе итт шера лакхо бIазза соагIа лакхъений, хIаьта алха тIом чакхбаьначул тIехьа-тIарча шерашка — 11-за соагIа. ДIайлаел оаш, республика боцашна йоккхийча масштабашка диллача из мел маIан долаш да! Шозза-кхозза дуккагIа доах юртбоахама продукце кеттера тайпаш. Массанехь а доваш да Советски Россе IIама, культура, образование даькъе карагIдальнвараш а.

Новкъостий!

Вай ах бIаь шера опыт — бекьабеннача халкъа боахаша кийсбича боккхача, централизовани халкъа боахаме луча совлемех йола ленински идеаш гуччахьа бакъьхилар. Ерригача республикай боахама тоьоаш ресурсаш в1ашагIтохаро сиха царех хIарар — эгара в1ашагIар а, эгара йоккхагIъар а — дегIайоагIаига. Боахама ерригсоюзни доал дарон планаш уттаярон торо хилийтай производительни низаш пайдангIча тайпара дIанийсде, экономика хьашт долча оагIора лостара паргIато Iалашьйй, ерриге хулаш йола гIойле слагаемаш в1ашкатехача хьакхолачча цхьадаьна арифметически суммал — хIара республика, район, область хьегача кхьал — дуккха а тIехйоаккхаш йола кооперации специализации кIорго йиш хилийтай.

Из кихь техха бе, тешаме ба на, цудухьа цу мехкъагIа гIоргда вай кердача металлоншица, коммунизм хьалхъеча карагIдуваьча нердача кIамашка.

Ах бIаь шера хиннача кIоаргачеп масса оагIорахьерчен социально-политически хувцамий ларда тIа айеннай вай общество дукахга диллача кердача боарамга йоалаш. Кхоачаш хиннад саааний общежите кердан, дикхагIа йола формаш хьакхолла социализмо (Соч. бизза гулам, т. 26, оагI. 40) кхаш белгалдаьхача сийлаь-боккхача Ленина гуш хиннар. КПСС XXIV съездо белгал ма даккхара, вайнига чIоагI а ениа, боккъонца бакъдар а хиина дIаяттай цхьа керда историческа общность — советски халкъ.

Материальни санна, нитта духовни а хьисапе вай мехка вахаре хиннача кIоаргаяа объективни, хиннадой кердача тайпара пенна отношенеш юкъесина социалистически къамаш вай мехка хьахилами дегIаьаахкъий дина тIа латта а общность.

Советски Союза Экономика — из къьяет-къьястача республикайн областийн экономикаш в1ашьнатохане хьахиина хIама яц. Из дукха хьалдагIа деца бIарчча цаI йоаш хьайоагIа, деррига къамийн народностийн юкъерча экономически лерхIаррийн хьаьтайн лерда тIа хьахиина боахама организм я.

Узбекистана экономически хьал, аргда вай, республика цукъ хьалхабача боамбе хьувкхьамах тайша хиина на Iаш, Уралон Ленинградаш машинашъерий, Кузбасса шахтерий, Казахстана цIата сохьяий, Белоруссигарча электронно-вычислительни машинаш хьерий балхах тайша а да. Боккъонца нитта Украина тоаллуга а цуп къахьегамхоша толаме беча балхах тайша хиина ца Iаш, Татарен Башкирен мехкадьттахоша, Комехьун промышленносто, Москвас, Горьке, Куйбышева машиностроенеча балхах хьахинарех тайша а да. ХIаьта цу тайпара масалаш бIаьш а эзараш а доаладе йиш я. Вай балхий масштабаш экономически районий меттал, союзни республикай а дизопел арайоал.

Д1адахача ухк шоаткъе итт шера оалангара лена дика хувцамаш хиннад социальни отношенеш даькъа а. Советски Союза дуккха хи хьалдагIа деца, кхы цIаккха кург а йоацаш, дIаьнхай саго сага из эксплуатаци. ХIанз деррига советски халкъ социалистически классийн социальни группаш латташ да. ЛерхIараш мировоззрени цхьатара хиларна кхотадена да из. Цо лерхIар — коммунизм, цуп мировоззрени лард — марксизм-ленинизм.

Кхи тайна а хиина дIаьттай боаллой класс — общества керттера производительни низ, вай заманаь эгара прогрессивни класс, частен доалахьен психологи дIамасса колхозни ахархой, ший деррига творчески низаш коммунизм хьалъяре гIулакхе дIахьаш йола советски интеллигенци.

Ерригача республикашка — союзни а автономни а, ерригача къамий областашкен округашкен хьахиннай боллой класса дика йоккхий отрядаш. Дуккъал болхалой класс, ший маIанга диллача эгара интернационалистски класс а вай мехкара деррига къамашн народносташн гаргаллахара процесс хоадамболаш йола лоархIаме яр. Барт тайна производствени коллективаш а еш в1ашагIехка деррига къамех боле бохлой — уж ба вай мехка тайп-тайпара районаш, союзни автономни республикаш, краяш, областаш, бIарчча цхьа боахаш а бен в1ашагIехаш йола, моллагIча моттигашка лаьрхIа але а, промышленни объекташ хьалъераш, машинашкьаш деккараш, каналаш лоахараш, мехкдьтта проводаш электропередачий линеш ахкараш.

ХIара советски республике, хIара областе, хIара вай йоккхача городе ваагIуп оагIона а болаш бехкаш къахьегаш ба дукккача къамех бола викалаш. Мехка тIа тIа дукхагIа кул тайп-тайпарча къамашта юкъера гаргалонаш — миллионаш я уж.

Къамаш республиках хIарааар экономически социальни чIоагIагIа дагIа ма ух, шьрагIа хьагучимал цига деррига вай вахара интернационализаци яра процесс. Хьацца оаш, масала, чIоагIа дегIаухаш йола советски Казахстан. Казахсхтта нийсса хIана цига бах миллионаш эрсий, бIаьш эзараш украинцаш, узбекаш, белорусаш, ахьбараш. Казахски культура дегIа а ух, йIаьхий а кхул эрсий, украинский, кхыча къамий культурапара дикагIа мел дола хIамаш тIа-тIа дукхагIа шийна чу а ухаш. Миштах из — во да а дика да? Вай, коммунисташа, бIубенна жоп лу: дика да, Iалаьмате дика!

СССР йолаш хьайоагIача ухк ах бIаь шера вайнига хьа а хиина, тоаьенай ший маIанген принципиальни чулоацамген диллача бIарччаа цаI йола советски социалистически культура. Цу культура шийна чулоац вай Даьхене дахача халкъех хIарамен культураш бытеп дикагIйола белгалонаш традицеш. Цу цхьан хаиа, советски къамий культурех моллагIчо а шийна ший хьегаташкара пайда ца Iаш, вежараша долча вокх халкъий духовни вуалъашкара а кхача пайда, хIаьта, шийн оагIонгахьара, царна дика вахина ю, уж йIаьхий а еш.

Советски социалистически культура бе-беча къамий формашта юкъе тIа-тIа шьрагIа хьагучаюлаш латт юкъара, интернационалистски белгалонаш. Къаман гIуллакхех тIа-тIа дукхагIа дIаув вежараша долча кхыча халкъаша карагIдьинара. Из прогрессивни процесс я. Из к социализма маIано, вай меккарна деррига халкъий хьашташа ма яххара. Боккъонца нитта еш къамий духьаленаш йоацаш къахьегача деррига наха гIулакх цхьатарра дешой йоле нердачы, коммунистически культура лардаш.

Тахан йизача боккъонагIа але йиш я вайга: вай культура — чулоацамга диллача, цо дегIаахара керттерча лостаига диллача социалистически, ший къамий формашка диллача дуккхача тайпара, ший маIанген хьисапех диллача интернационалистки я. Из цу тайпара, деррига халкъаша хьакхолла духовни рузкъаш лоала а дабь в1ашагIтохарах хьакхина органически цхьа гала я.

ХIаьта уж, новкъостий, абстрактни формулаш яц. Вахар ше да из. Тахан а тIехьа Туркмене а Молдаве итташ бIаьш эзараш болча наха, шоай духхах-цIех бола писателаш санна, бош, боза, дукхабеза Пушкин, Шевченко, Горький а Маяковский а, Шолохови Твардовскийи, Федин а Стельмах а, хIаьта эрсечух а украинца культурни багажах дIахадаш йоаца доалахье а хиина дIаьттай Шота Руставела къаьнарен дацн к1ана латтен эпос, Вилис Лациса, Куканбаева Абая, Айтматов Чингиза башха-дика произведенеш, Купала Якке, Бургун Сайида, Гамзатов Расула, Межелайтис Эдуардаса, Керим Мустая, дуккхача а дуккхача а кхычар боккъал башха стихаш.

Къамашта юкъара буззамешв цхьана лелладу гIулакхаши сихха дегIааахаро Советски Союза деррига къамашн народностиашн шоайла дузаедолийташ бола метт а хиина дIааттача эрсий метта лоархIам лакхабаларга вуг. Цудухьа, новкъостий, вайна массанена а, бакъдар аьлча, хика хет эрсий мотт массеца а къовбалбь тIанйчча дунеи меттех маI а хиина дIаьтта!

Цу тайпара, къамашта-юкъера йовкъаш, Ленина лоархIам беш цкъа санна дуккхаза а дийца ма хиллара, кагъеш латт, СССР халкъаш дIахо йодача хана гаргадингара предпосылкаш хьахулаш а материальни санна, нитта духовни а сферашка. В1ашагIтохара низ бола юхьиг а хиина дIаьттад деррига советски халкъа, ма хьахулайтача къамийн къамий группийн исторически кхелаш цхьатара хилар, ах бIаь шера цхьана къовсам лоаттабеш цхьана къахьегаш хьахинна юкъара традицеш, цхьатара хетараш, вахара опыт.

Советски халкъа цхьоагIо эгара чIоагIагIа дог тешадеш хьагучаьлар социалистически Дай-мехк лорабар духьа карагIдийначча турпалча гIуллакхашка. Вай мехка деррига къамийн народностийн цхьоагIон доттагIалл чакхдаьннад. Сийлахь-боккхи Дай-мехка тIом санна болча эгара чIоагIагIча тохкамах. Цу тIем тIа бIарчча цаI болча советски Даймехка кьоигашн мехкаршен шоашта карагIдийнна социалистически хIамаш сийленца лораьв на Iеш, дунеи цивилизацеи фашистски акхала кIалдаро а кьаккхо, цу тайпара халкъий кертамукъалеи къовсама доккха новкъостал а деш. Цу турпалий сийле, вай Даьхе майре лорайьрий сийле йоаргъец бIаьш шерашка.

Вай Герзаьщара Низам — тахан а — социалистически Даьхен ниа бола чIоагIале, коммунизм хьалъеш доаллача халкъега маьрша къахьегийтара бола тешам. Ший эскар чIоагIа лоархIаш дукхадеза ше да советски халкъ, дунен тIа агресси низаш долча хана дикка кийчаль эскар ца хилча даргдоацилга кхета а деш. Вай эскар — къаьстта ший тайпара да интернационализма школе, Советски Союзерча деррига къамийн народностий вошала, солидарноста, в1аши сий дара уйла дег чу йосаю школа из хиларга диллача а. Вай Герзаьщара Низаш — бакъ-тайна бIарчча цхьа дезал, социалистически интернационализма боккъонца ше ма барра бола чулоацам.

Массе къамах бола советски нах в1ашкаузз тIем тIа цхьана карагIдийнача гIулакхий сийлено санна, нитта юкхьааьцарча пятилеткай ударникий легендарии гIулакхаша а тIом чакхбаьннача тIехьагIа бохкам юхаметтаоттабеш гайтача къахьегама турпалело а, целина кераерзьнраьшта карагIдаьнача дешалеча гIулакхашеп шоай масштабашка диллача хIанзалца на хиннача тайпара долча вай денюшкарча сийлахьдоккхийча гIирсаша карагIдийнарашен, къилбаседен малхбоалерон районаш карзерзакро. Къахьеган тIем тIен хьахиннай деррига советски халкъа юкъера традицеш. Царех доккхал деш уж еэ доархIаш из хIара советски граждании.

Вай мехка наькьа керда исторически общность — советски халкъ хьахилар — из, новкъостий, вайна карагIдаьнна сийлахь-доккха хIама да. Ах бIаь шера вай мехка хиина экономически социально-политически хувцамаш цхьана в1ашагIтехача хьаххина ший тайпара итог ешша из лархIа бокъо я вай.

Ленина партй, цуп коллективни хьакъхьали юхабаргбоана лолама, цуцга кхачча гIулахдаш в1ашшIехьадахарех лостам теларен дакъа — из ба сийлахь-йоккха Советски Социалистически Республикай Союз хьаелга кийчдаь, ах бIаь шера из дегIаахара кулгаллдаь, бIубения из дIахьалхандахь кхуьлаш бола киз.

КПСС — интернационалистий ленинийй парти я ший идеологен политикаген диллача а, ший составаген в1ашагIйоллараген диллача а. Большевикий парти массе къамах бола боллой деньал долча бIарччача цхьак низах хьабеттадуш хиина пролетарски организацеш в1ашагIтохара прин-тIа хьаяь исторе чухь эгара хьалхара политически парти яр. «Партие, — яздаь В. И. Ленина 1903 шера а тIехьа, — къаман маIанх доаш из хиларах йола моллагIа тайпа уйла дIаинокар дукха, эрски аьнна а ца туллаш, российски аьнна тиллай шийк цIи» (Соч. бизза гуллам, т. 10, оагI. 267). Советски Союз хьаьнчул тIехьагIа ший из башхало белгал а йоаккхаш, шийна керда цIи тIийшар вай парте — Ерригсоюзни Коммунистически (большевикий) парти, хIаьта цул тIехьагIа — Советски Союза Коммунистически парти.

Парте шийна юкъе в1ашагIтох мехка деррига къамийн народностийн хьахкалатта викалаш. Из ца СССР халкъий деналера хьоашади доттагIалл, деррига советски халкъа йохаргйоца цхьоагIо шийна къьега хьаьюкхар. Вайнига беррига коммунисташ — моллагIча къамах уж бале а — бIарччача цхьа ленински парте членаш ба. Цхьатара я цар боккъонеши декхараш, цхьатарра жоп лу цар мехка кхелашта хьалхара.

Парте в1аштIехьдаьккхад интернационализм кIеззига кара боаача коммунистий идеал йолмара массе къамаха кардностени бьиначча миллионаш а миллионаш болча советски халкъа кIоаргга дега тешаш оамалий боараме хиина, дIаоттагна. Из — общественнийн сакхетам чу из мах баь вартоццаш боккхача лоархIаме йола боккъонца революционни переворот. ХIаьта, нагадьа санна парте из е в1аштIехьдаьйиадале, тIаккха из доккхача дийлакъе цуп ший мугIарашкарча ленински къамий политикаш моллагIча тайпара вахаре а иназалоца а, ерригачен массе тайнарчен ловзагIленаьшта дукхьала, парте марксизма-ленинизма сийлаь-боккха хьехам чIоагIа хьал а лоаттабеш, творчески дегIа а кхувлаш, лоадамболаш къовсам лоаттабергболаш, машар боаш гIулакх по лелаьдара а дуненда.

Хоаш ма дарра Ленина цкъа санна дуккхаза а белгалдаьхад къамий проблемашцара гIулакх чоалхане хилар, къамий, къаьстта а кагийча халкъий, дога дола дош юкъедаьннача хана сабарцеп эзделлен хилалза доаг нилар, царна леррагIа интернационализма пахьаца хьехам телахна барг на хилавех дийнал. Цхьабакъда, коммунисташ, моллагIча къамах уж бале а, Ленина массаза а хьадийхад къамий дола хьекъала каьлдан принципиальни поеши лелаелга, цу даьрие цхьаькха хIама лоархIам ма бен дутилгем мело елген меглатадац. Ленина массаза а хьадийхад бохаш къовсам лоаттабелг коммунистий мугIарашка гучаюлачча национализма великодержавни шовинизман моллагIча белгалонашца.

Хатта тарлу: цу тайпарча проблемаех дIалла дунй в доагIий хIама, дуккха къамаш хаха вай социалистически пачхьалкхе хьахиннер толаме дегIаухен 50 шу дьнначаа хана, советски халкъ коммунистически общество хьалъяе доладенначча хана. Дуьцца доагIа, новкъостий.

Ленхе из хьнича тайпара, къамий дош диза къовстадаь дьшнад вай революци йиле хьалхагIарча халагара вайга кхачча цуп аспектапка. Цхьабакъда, къамий отношенеш йиза йолча евомалгIахьа общества а — из, керда проблемаш деккараш хьа а уттадеш, даим дегIауххаш йола реальность я. Парте даим ший теркама хIаллоаттаду уж лацем, шоай хаинахь къестаду уж деррига мехкей хIара къьастача республикай гIулакха, коммунизм хьалъяра гIулакха.

Дицде мегаргдац, националистически предрассудкаш, тIехьа е хаpшахьакха гойтаи йола къамий оамалаш — Iаьлематдацка кхаш, политикага диллача кхоачам болаш кхийна боленн бахьн психологена чухь чIоагIа тоаседенне йоахкаш йола уйлаш хилар. Уж предрассудкаш юсаш хул кхьиттол къамашта юкъана гIулакхашка диллача цхьанна а тайпарча антагонизмашта объективни предпосылкаш йоагIе а дена дIаяьнача хьалашка а. Теркама кIаллахоадлйитта мегаргдац, националистически тенденцеш лелаелга национализмащ доацача вайна мостачестцаь моь-юкъе мезалуц хила.

Нитта мара дицде бокъо яц вай, националистически пережиткаш буржуазни дунеп политикашен пропагандисташех кхаьььрачо массе тайпара хьалхьеш хилар. Вай классови мостагIий шоаш на могга тускалу цу тайпарча моллагIча гIулакхех, вай мехка халкъий цхьоагIо фухха дак а йлъяр догдоахаш, уж кьалхьедеш а хестадеш а.

Юххера а, новкъостий, вай сенни пачхьалкхене нитта йолаш я объективни проблемаш а къьаст-къьаста къамашн народностийн дегIаахара а царех хIаранан хьаштан бIарччача советски халкъа юкъерча хьаштанца нийсагIча тайпара цхьано тардаре а нийсагIа хола наькъаш лахар сина яраш. Уж даккхараш кхоачашдеча хана вай парте йизза хьалхале лелаю хIара къам дегIадарен, цуп хьаштийн тар на лу чIоагIагIа уйлаеш хилаиза дерг на хилорах долча ленински васкетала.

ДIахо йодача хана вай мехка къамашн народностацн дIахо гаргадахар объективни процесс я. Парти дукъала ц из искусственно чиккъаьнхара — на де эцаш цхьанкха хIама дац, вай советски вахара беррига лелаю хьалхайоахьш я из процесс. Цу цхьан хана магийта йиш йоацаш лоархI парте къамаш гаргадахара процесс миччи бесса гIайта а юхаоцаш гIертилга, моллагIча бахьанагIа цуцна вовкъарле е, къам ше цхьа хилар чIоагIде гIертила, хIама лаьча вай общество дегIаахара керттерча лостама, коммунистий интернационалистически идеалентен идеологием, коммунизм хьалъяра хьаштанта духьала хургдар на.

Цу даькъехьа геттара къовстам болаш аьнад Ленина: «Националаш цхьаеина а тайпара чIоагIведагIа маьллама йиш болаш яц пролетариат, — хIара тайпара, — из хьалдоаш къамий башхалонаш дIаяхара, къамашта юкъера йоккъаш дIахахара новкъостал деш мел дола хIама, къамашта юкъера йуззамаш бIаьрагIа а бIаьрагIа а хульйташ мел дола хIамаш...» (Соч. бизза гуллам, т. 24, оагI. 133).

Ленина белгалбаьхе новкъа гIалла мохк дIахо дегIаболарба дешаш кхоачеш а деш, парте чIоагIа лоархIам бу Советски Союза беррига гражданашта интернационализман советски патриотизман уйланца кхдаяхен кIоаргген кхетам балара. Уж шо хIана в1ашагIдала йиш йоацаш дола бIарчча да вайна. Клевдеш ма дий, советски вахаро ше, ерригача вай действительности уж къахьегамхоашта Iомадеш хилар. Цхьабекъда, уххаза хилаиза дергдоацаш да са а кхеташ парте, политико-идеологически фронта беррига болхлоша къахьегнига. Цу даькъе, вай беш бола болх — коммунизм хьалъяра юкъерча гIулаьхах дIахьажа йиш йоаш дакъа.

Новкъостий! Шоаткъе итт шера хьабенача наькъа итогаша беррегача советски наькъа дегашца йоасаш паргIдавмарех йола курале вай сийлахь-йоккхача Даьхен кхоачамех бола тешама.

Шоаткъе-итт шера хьабенача наькъо чIоагIа тешаш ду вайна вай партиа, вай паччахьалкхе, вай боахк-дала халкъ ниа белаш цилавех. НагахьЬ санна вай котлораш социализмага хьош бола никъ юхасошбергболаш йола духьаленаш дьалхагIа нийсъеннхьа хIанз Советски Союза тахкарахраш санна йолча данхаленашка кхьачача хана, цхьаннена а цхьанна хIаманна а могаргдац вайна никъ дIакъоаба. Ленина парте белгал мел даь хIамаш, шоно йоацаш кхоачашдергда!

Заман яхо, историе низе ший ниа болча тахкIенина сенсаь доляржа социализма дена дарусаш. ХIаьта вай мема мухкъоадалургдоацаш тIа-тIа гаьна доадеш, дIахьалхандашкьа додам латт — коммунизма дехаче геоазоптавьна!

III. СОВЕТСКИ СОЮЗ — МАШАР, КЪАМАН КОРТАМУКЪАЛЕ, СОЦИАЛИЗМ БАХЬАН ДОЛАШ ХАЛКЪАША ЛОАТТАБЕЧА КЪОВСАМА ТЕШАМЕ ЧIОАГIАЛЕ

Новкъостий! СССР йолаш хьадоагIа ах бIаь цу белгалдаьккхад доккхалген в1оаргалген диллача бIарга ца дайнача тайпара хувцамаш дунен тIа хиннача социально-политически хувцамашца.

Европа, Азе, Америка хьадолча мехкашка котъьинай социалистически революци, хьахиннай социализмо дунеп система. Капитализма дунен тIа чIоагIа, дика в1аштIехьбаьккха, политически хьинаре низ а хиина дIаьттаб дунен халкъашта юкъера боллабй болам. Дунеп дукхагIдолча мехкашка, хьа а хинай, чIоагI а енай цук денал дола авангард — коммунистически болхлойн партеш. ЦIаьхха а хьи хургIоавлаш еда дIаьннай капитализмо хьаь хиина колониальни низ-Iотккъам бара система.

Лоацца аьлча ухк ах бIаь шера хьылар а хиина дIаьттад дуне. Дувцила йоацаш да, новкъостий, цу деррига исторически хувцамашка Советски Союз — из йолаш хилара факт цие, вай социалистически общество хьокхама кир, вай паччахьалкхен хьинарена дунен халкъашта юкъера политика кIезига лоархIам бецаш хилар.

Вахаро йизза бакъйин «деррига дунеп буржуазица къовсам лоаттабаран цуп тайшача балхах лораелларан дежмарадунен коммунистически пролетариата ян Советски Социалистически Республикай Союз, из чIоагIъар» аьнна йола сийлахь-боккхача Ленина вывод (В. И. Ленин. Соч. бизза гуллам т. 45, оагI. 360).

Тахан «деррига дунеп коммунистически пролетариато», социализма вежаьнашка долча мехкаша, коммунистически партеша, революционно-демократически прогрессивни организацеша, профсоюзаша, эгара дукхагIа болча къахьегамхоша ерригача континенташ тIа пайда ххьаь белгалдоакх Советски Союза 50 шу дизар.

Вай чIоагIа безам цаI вежаршйа долча социалистически мехкашкарча вошй новкъостащтен сомехьдаштен, кхыча мехкашкарча вайна цхьа уйла йолаштен доттагIаштен кир вайна дика уйлаш бехт — цхьоагIон хилавех. Вай мехка деррига историе хано чухь вайна цкъа хиина из Iеш дуккхаза а дайзад дунен халкъашта юкъерча болхлой классашара, коммунистически болашпара къхоагIо, вай машар бехаш йиаз политика деррига дунен тIарча дог цIенча, прогрессивни наха хьалхаацна вайна мел лоархIам бехаш да. Вай бохкха мах бу цу хьалахара.

Уйл башхе дикача деношка вай цIаьхьа а тешам лу вай зенна долча соратникашта. Классови болча вай вежаршта, деррига дунен тIарча вай доттагIашта: Советски Союза массаза а тешаме хургъя халкъаш кортамукъа хьалха, тIехь, социализма тIехь, хьаьтта чIоагIа машар хилара тIехь къовсам лоаттаберий национальни кхьоагIон сийлахьдоаккхача гIулакха.

Вай дунеп халкъашта юкъерча политика деккхар вайна цу коммунизм хьалъяра вайна эша, деррига социалистически мехкашта, ерригача паччахьалкхений халкъашта эша машар чIоагIйерпа. Цудухьа вай тIехьа тIайоагIача агрессе хиина а духьал лоттарга агрессе политикана, агрессивни тIемаш хьахулийташ доле хьалаш деррига дунен тIара дIадахара новкъостал а деина.

Вай дунеп халкъашта юкъерча политика дехкар а лоархIам а вайне гу деррига халкъашна цIаьк дIаяха йиш йоаца бокъонаш, этара хьалхе хIанзарча цивилизаце беркатех цар пайда эза йиш хьувйолаш шоай лоIаме, кхычар на кхера доацаш дегIахара йола бокъо хоачаьмаьрца.

Дунен халкъашта юкъерча арене вой политика деккар а лоархIаь а вайна ту империализмо духьял, эксплуататорий низ-Iоткъам барен ерригача формашта духьал, сов кортамукъа из лархIаран тIехь, демократий, социализм бахьан къовсам лоаттабергашкахь массаза а хиларца.

Лоацца аьлча вайна сел а вай халкъа кортамукъал, машар, паргIато хилар, дунен деррига халкъашта кортамукъал, машар, паргIато хилар а лоа вайна!

Новкъостий! Вай арахьара политика ший чулоацамга а ма лерхIаршца а диллача хиннай йолаш ю хувг а я классови, социалистически. Цу политика социалистически характер къоаста а ду цуцна машар безам хилар. «Вайна хоа, вайна сов дика хоа тIемо болхлоштен ахархоштен ирт доаца мел доккхий хатарам лахь», — яхаш белгалдаьхад В. И. Ленина (Соч. бизза гуллам, т. 44, оагI. 297).

Геттара дика кхетаеш яр Ленина вывод: деррига низашца машар лорабар; вай машаро вахар хьалде а доладе, из ца хадлаш дIахо дахьара деррига низаш тIадахийтар. Советски паччахьалкхе массаза а тIехьа хиинай цу ленински наькъа. Советий Iаьдала арахьарча политика эгара хьалхарча актагара — машарах долча декретагара КПСС XXIV-ча съездо оттаьча машара программага кхаччалца вай партен паччахьалкхенов, цаI шоллагIчоа тIехьа дIахиххьад машара, халкъаш кортамукъьан кхерамзлен хилара тIехьарча къовсама моттига дактаьмаш.

ХIама из эшшам тIкъаь пие шера, шенна аьлча союзни советски паччахьалкхе хьахиина ах гаргга йолча хана вай дала кхьаь а лелааш вежараша долча мехкашна юкъарча строе. Вай цкъа хиина из Iеш дуккхаза а дIакхайкадаьнна дунен халкъашта юкъера вошй эгара керттера декхар вай социализма дунен системе чIоагIъяраде дегIайоалараш лоархIаш хилар.

Халкъа демократе мехкаш хьахиннача хьалхьахара, эгара хьалагIа шелашца Советски Союза керттера лоархIам болаш хилар уж империалисташ юкъе гIорттарах лорадара, цкъа даь на Iеш а хилаиза дардоала политически экономически гIо дехха маьрна. ТIехьа тIадоагIача шерашка а цу е вокх мехка империализма новстаргIла тIехь тIагIортара, из социалистически строй йохе гIертара цхьана хIама толар дунен социалистически системе толама дегIаахара мацца ловхIамечарех цхьа кьал хила а хиннад, долаш а да.

Коллективни низаш тIадохийтам, классови мостагIчуна тIагIортта чIоагIа къовсам лоаттабеш чIоагIлуш хьакхдар социалистически паччахьалкхений чIоагIа кхьоагIо, хьахилар вай мехкей кIоргие вахара дуллаш в1ах а санна йола форма дIаяттача цара ца юкъе в1аша лелача вежараша долча масса а оагIорахьара гIулакхий тешаме системе.

ХIара дийнахьара, массалова болх толамца ба, машталисма хьалхенаш къоастадургдоаш дехьаш сабдарагIа нийсдохка къоастаде Iамад вай. Из болх беш вай Iемад хIарие хьаштагш юкъарлэ хьаштиш нийсе лархIа, цхьана къахьега Iемад, новкъостал деш ма ва жар. мехкара дIахьалхахина долара пенахье хила тавлургдоа вай новкъарa дIа а дешаш.

Ах бIаь шу хьалха Советски республикаш СССР маI йолча Союзе в1ашагIтохара дош оттача, В. И. Ленина белгалдаьххад уж в1ашагIтохар уж империализмо тIемца тIоеча духьал оттаре, революци хьадахаьараш лерадаре санна цхьана низаш тIа а дехийташ социализм хьалъяра машаро творчески дехкараш кхи а толламце кхоачашдара а.

Керттерча дакъе из нитта доагIа Варшавски договоре. В1ашшен Экономически Новкъостал даро Советеш в1ашагIкхийттача суверени социалистически паччахьалкхений вежараша болча содружеств а. Вай из содружество хьакий эгара хьаллара дамагъа империализма кхерама, из хьалча агрессивни тIемаш блокашта духьал леттара, юкъарча низашца социализмал машарен гIулакх лорадара. Социализма позицеш цIаьхха а ца хиннача тайпара чIоагIа я, хIаьта машара гIулакхо цаI шоллагIчоа тIехьа потальсмени йоах йоц ерриге боккъонаш дIахо да ший.

Бакъда, хIанзарча хьалашка социализма мехкаш кхоталашина а дийла в1аши гIулакхаш лолалейна а даргдоацаш хилар кIоаргг цхьаьрел соагIа, лакхдеенад. ЦхьоагIо, в1аши гIулакхаш лелаелга, цхьана лаладу гIулакхаш вай вайна эгара хьалхарча дакъе социалистически обществе дегIабаларен коммунизм хьалъярен дикхаешан сихагIа а эффективностагIа а кхоачаимара. ЦхьоагIа, вентаалар, в1ашш гIулакхаш леларе эш вайна деррига закъяшта геттара чIоагIа эшаш бела машар кхы а толамегIа лорабара чIоагIйдарах, дунеи халкъашта юкъера кхоакам шаьбе чIоагIдаре, империализм моллагIча а агрессивни гIулакхаш социализмо хьовташ моллагIча а тайпара таллаке гIерара воаьургдоаш хIама тохкие а.

Гой цудухьа Советски Союзо лело а хиннай, йолаш а я, хург а а социализма дезинга мехкаш кхетадоаш иза в1аши гIулакхаш лелладарах хьашар къовсам лоаттабар.

Новкъостий! Тахан ткъаха къьастта из дийначо дарлдла деррига дунеио йола агрессиа дукъал лоаттабеча горнала къамаса санвол ший цIи а хиннча дIаэттача вежараша болча социалистически паччахьалкхений вай дола гIулакха. Ах машар а Демократически Республика Вьетнам.

Америка истора чухь эгара бIаьбенна хиина тIом ба вай Вашингтоне вьетнамски тIемах. Из бакъда. ХIаьта дуина тIатоха доагIа америкахски истораш дондам долча тIемах эгара бIеагIбар из хилар а.

Американски империализмо Вьетнаме деш долча шодача зулампй теш а хиина дIаьттад хIама дуно. Цул соагIа, США-с искусственно тIехьатеттт тIом сенабеба соглашенеш кулр цаелга, дикача дагара йоаца тайп-тайпара моноврашаа а еш. Уж хоаш дола а Вьетнама Демократически Республика городашта бомбаш еттан портаите мина йохкиш белаледар уж.

США правительствана йолаш бахкгохдам тIабош уж веаверски гIуллакхаш бахьан, вьетнамски халкъа цIий дIахо а Iаухаш хилар бахьан. Советски Союзо, машар бабеча ерригача паччахьалкхенаша, дунеп деррига халкъаша санна, хьадан вгIазлонаш хархаьара лоархI уж агрессе гIулакхаш.

Массанена а хIанза дена хоаш да Вьетнамера США тIема соапарех хилар. Цхьанна а мехкарча къамалца бохабергбеш турпалча вьетнамски халкъа лаIам, ше лоаттабеча нийсом кортамукъалелара къовсамо ше хьалхаерзийт ма могга новкъостал ийкеш цуп доттагIчошь чIоагIо.

Кхетамаш йола моллагIа къаьхаьдаш хIанзарча колониализмарша лалайой а, империализмага хIама цп духьале йоацаш халкъий кхелашта хоал деш хьалхе дика терa. Социализма гIулакх, къаман мукъадахара болама гIулакх юкъеоалургдоаш да. Геттара боена нит а хиина дIаттаб тахан социалистически паччахьалкхеий, беррига революционерий, машарех прогрессан тIехьарча беррига къовсамхой дунеп халкъашта юкъера бeрт — кьхоагIо.

Душхе хIама ала биш пе къовсам лоттабеча Вьетнама вай лечча тIема а, экономическии а, кхыча а новкъосталах. Цунах эгара дукхагIа тешадеш дуч вай вьетнамски доттагIашта — ДРВ кулгалхошен Къилбаседен Вьетнама Хаща йолча революционни правительствос.

Укхаза белгалдаккха шие еаалсии а да. Индокитайски тIеше кхуврана дIабенна Советски Союза арахьарча политика эгара керттерчарех цхьа дахкар лийхIад вай массаза а. Цудухьа вай вьетнамски доттагIашта хьаллаше новкъостал ду цар никъ соклдо машаре гIулакх къовсталаш лоаргдершта.

Ленина аьлча, Вьетнама халкъана вай интернационалистски барамасгIо кхачеттъяш я мелга а оагIорахьа.

Советско-вьетнамски доттагIал вагдаделя чIоагIдарея шеш а кийбергйеш вай.

ХIанз, новкъостий, дувцаргда вай Китайца вошй хIанзарча гIулакхех, хIаьта нийсагIа аьлча — дукхагIйолча социалистически паччахьалкхеш Китаис латтача позицех.

Итт шу соагIа ха а Китайски Халкъа Республика кулгалхоша СССР-ца, из дарра аьлча цхьалавкъм дIахо а шоай великодержавни дагалуюцаршй новкъа керттера бола духьале лара ерригача социалистически содружества къовсам лоттабера шийн лелха.

Маштохой тахкара Пекина арахьарча политика никъ, нагахь санна тIехххьаьнкаь из дийцача? Из хьонтъале довнаш советски территорешка тIаккхудинга, СССР тIа пенчинат паччахьалкхеоне строяе, вай машар боаче арахьарча политиках дола зулаые маIдинге да. Из герз хьадара доазува оттадара, герз дIадашхарен дунеп халкъашта юкъера цхьаил мелберан тIехьа лоттабеча къовсама, дача гIулакхашта духьал лоттаво гуччахьара саботаж а. Из социалистически лагери коммунистически болами бокибе, къавсамо мугIадахара болама тIехьарча къовсамхой мугIарашта юкъе хабдекетам дахка, дегIайоаргIа мехкаш Советски Союзага хьинча социалистически паччахьалкхенашта духьал оттаде гIертарга да. Из, массера а, антисоветизм лерда тIа моллагIчарна а кхычеттол эгара реакционни йолл

(ДIахьедолла 4-ча агIо тIе).

НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА ДОКЛАД

(Чакхдолар. Доладар 2-ча оагlо тlа).

гlолча районашка цlаккха а ца хилла йоккхуш эттар. Мехка европейски дакъерчу дукхача лаьттан тlа цlадийна елла кхийола культураши хlора.

Цу халача хьолашка парте деррига мел хилла дола гlуллакхаш дир.

Дагалоцуш эттача халонашта дукъалъоттабир парте оlцаттlехьа бахьаче миллионаш болча советски наьха лоlам, уж lаламца хьоьсц эттар шоай кера вай хакара низ бола техника а бохьа. Деррига махкаш эарцагlахьадар сиха а ца дойташ а алат чушара, хьайбай бохкен доаттъаоаша lалашбара.

Къаьстта бехктонхам тlаьттар алат хила хьуокъадальча Казахстана, Сибаргlен, Урала наьаболча областий къахьегамхошта. Укхаза лоархlаме дар миммоггlа сихагlа алат чушар, хlана аьлча цlаьхха шолга эттача мел дагдаьлча алат доа тераара. Мехка малхбоален районий юртоашкарча къахьегамхошта юкъе хьахилар: «Цхьанна сахьот ма доаде, цхьа грамм ма йоаьъ кха кlоарга малла дола белац. Вокхьенна дlабоабелар алат бахьан долаш лоаттабу къовсам.

Сибарскаш, уральцаш, Казахстана къахьегамхой тlехьенна баланзар, мехко даьха дог а цул тешаш а бовбанзар. Цар дика хьукъам хьалжабир, шоаш ца кхобеш къахьийгар алат чушача. Казахстана юртбоахама къахьегамхоша Даьхенна делар 17 миллион тоннаш соагlа, вешта аьлча, миллиард пуптал соагlа алат. Сибаргlеш Уралеи алат кхедераша пачхаьлкхен амбарашка чутоссар 17 миллион тонн гаргга алат, хlаьта цхьан Алтайски краяс 6 миллион тоннаш дуккагlа. Вокх дика вlаштlехьбенихари хьинаре къахьегам бахьан долаш дика хьукъам чу а беша пачхаьлкхенга алат дохкара шелман гlехкхоачашйир Российски Федераци центра а къулбехьа а, къайболча областашца автономии республикашца, Украина, Белоруссе, Молдаве, Прибалтика республикашца, Закавказьеи Средни Азий колхозашца совхозашца.

Мехка деррига а чудела алат 168 миллион тонн хилар, е 10,5 миллиард путтал дуккагlа. Берзlагlа – пятилетке шера мугlара лаьрхlача чуделачул дуккагlа хул из. Хlаьта пачхаьлкхен заготовкаш 60 миллион тонн хилар. Уж оттальча чlоагlача плана боарам а, хьабакхьа, шлоа бахьан а аьтту болаш хьалош хиннадаларе, вай чуна лаьрхlачул кlезигагlа да.

Къаьстта ца оалаш lе йиш яц вай башха-дикача боамби кхеберах. Цар къахьегам а укх шера чlоагlа хала хиннаб. «Хлопкохьалаш боамбена а аьтту боалаш хилар. Цхьабакъда, цу тlехьашка бахамзар мехка схlаб дошуве доахараш. Партийни собраншка, производствени совещашка, Ташкенте кхиначе республикашта юкъерча вlашагlкхетаре Средни Азе, Казахстана, Азербайджана боамби кхебераша доккхий декхараш тlайнцар. Цар дош деладар, соаьке, дика хьукъам хиначча шерарчул, дуккагlа халкъа боамби бала: ворхl миллионш бlаь гlаьа итт эзар тонн. Тlатеllа а шоаш кхо на беш я къахьийгар. Хlаьта шоаш дехна дош сийленца кхоачаш е дер. Тlайна декхараш кхоачаш а тlехкхоачаш а дер. Хlанзалца цlаккха а ца гулбаьча тайнара дукха боамби гулбеш. Пачхьалкхенга схкай 7,3 миллион тонн. Цох алхха цхьан Узбекистано еннай 4 миллионаш 700 эзар тонн. Цу тайпара, новкъостий, йоазача бокъонагlа ало йиш я вайга, халкъа эшараш кlоаргга кхетадеш болча мехка колхозийи совхозийи къахьегамхоша парте тlахьехама хоадамбоалаш болча гlуллакхашца, къахьегама котало яийша жоп лу, аьлча. Цу котаненний лакха мух бу партен советски халкъон. Хова а хеташ безалдоашкх, юрта боахама къахьлоттарий йоккхача группана дукха ха йоацаш ордейше чекъ лаьш ениига, хlаьта царех дуккагlчарна Социалистически Къахьегама Турпал аха цlи енцай. Сийле а хийла хоастам а вайба ну башха-дикача къахьегамхой!

Новкъостий, юрта боахама lалаьмате аьтту боаьш деначa укх шера опыто, цlаьхка е къахьега хьахьекхар вай моллы мел дегlабене, вай дегlаенна социалистически общество мел чlоагlон укахlенен я.

Хьахкагlа, революци хьалела болча хана, е Советски lаьдал эттача хьалхарча шерашка а нитттe шийла lа дечен нитта бlаьхача хана йоккхьа эттачен воцу хьал тlа кхоачаргдар вай, мехка дуккача районашка шолла кьелл йоагlаргьор. Хlаьта хlана, вахаро хьа ма шожкхаа, цу тайпара халонаш эшне ииаш да вай. Вай дегlаахара хьакъа тlа хьалкагlа хlалакварца чаидхоаласш хидвар цlана, хала але и, вошаюлургйола духьале мара яц.

1953 шера хиначу боарама агротехника хиннаьдаре, lаламхошен специалистааш дазьча лоархlамех, укх шера санна хоттаме хьалаш хилча алат хlалучча лаьттан тlаьра 90 миллион тонн гаргга мара алат чуларгдаша. Нагахьа санна укх шера вай 168 миллион тонн чуйиш але, из вайна карагlдаьиннар эламига хlана дац. Из — лаьтта лелалара культура лакхъьлареш колхозахой, совхозий боллой, агрономий бокх дикагlа вlаштlехьбанкдарош хьожкам, вай промышленносто юрта боахама доккха новкъостал дарах хьахинар, юрта боахам ийбара массаиа а къахьегарах хоакхинар.

Боккъар аьлча, алати хоартоли ю хьукъерах цхьадола зе хинвад вайна. Цхьабакъда, из юхаметтаоттаде йиш я я оттаде а деза юрта боахаме а промышленносте а хьинаре къахьегарца. Халонаш-м, из хаара аьлча, йолаш я, цхьабакъда, мехка а цул гражданий а хазар цар деагlарзоахоаргаш. Вай дlахо йолача хана а зе мел делар дерда бахо нах мел эшачуна lалашбара.

Чакхдаьнача шеро, новкъостий, шай берригача низаца хьекхар юрта боахама материально-технически база чlоагlъяра тlабергабаь парте лаьна никъ нийса хилар. Цунца цхьана цо тешавеш хьаьхокх белгаддаь гlуллакхаш сихагlа чакхлаха дезилга, цу даьхъе деш дар алсандакхха дезилга.

Укх шера опыте хьахьекхар, агротехнико дlа мел дахараш кхоачалшеча, фу леладелга дика вlаштlехьдаьккхача, удобренеш кхетамца пайда эцача, хинбоахимал нийса пайда эцача боахламашта хаоттама хьалаш ю хилаво вlезигагlа зе даьлга. Лоацца аьлча, гlулакх дика вlаштlехьдаьккхача йоккьал оттар кlезигагlа lаьтт. Цу тайпара, новкъостий, lалам lалам да, бола бола ба, хlаьта дагадоалаш шабъенина халонна духьалдоаккхо дикагlа дола гера — боахам лелабора лакха культура, хьинаре а шоаш ца кхобеш а къахьегар.

Парте хьалхашка оттадаь декхар сенах латт аьлча, из латт коммунизм хьальера эшараша дlахехарйн хlанзарча техника торонийн боарамга бокъонда кхачалца вай юрта боахам айбарах. Кхашкарча къахьегамхоша хьинаре къахьегарца, промышленносто юрта тlехь-тlехьагlа дуккагlа новкъостал дарца, парте хьалхлетта деррига халкъа хьинар сарцагlдаккхарца вай цу лерхlачунга кхоачаргда.

Духхьал промышленностен юрта боахамеи советски наха тlаоlортта къахьегаро, дукхьал цар къахьегама lоламаша торо хулайт парте съездо хьоабалъаь тlаьйна халкъа вахара хьал тоадара программа деррагlа кхоачашъе. Шоана дика йовз, новкъостий, цу дакъе чакхъьа духкха мероприятиш. Аз укхаза цо цифра мара йоаллергъац: 1971 шерен 1972 шерен 34 миллион сага алеп, пенсеш, стипендеш лакхдаьд. Цу шерашка нердача кхоттарашна ваха хайнар 23 миллион гаргга саг.

Цу тайпара, бlарча хьавлцачч Советски Союзе экономически низ чlоагlа дегlабоагlаш латт, хlаьта цо вай шевар гlад ца энгача а лелаш. Сийлахь-доккха юбилей деделча дийнахьа ца долча тайнара дlаккхайкаде йиш йолаш а дlаккхайкаде дезаш а да вай. Цхьабакъда, доккхий цlейш долча дешошка а къахьегача законашка а алхха воаштта кярагlдаьлнараш дика бlаргадайна ца lеш, вайна гу де везараш а кхоачамбоацараш а, уж сихагlа дlадахара халкъа теркам а иааш а тlадерзаду вай. Хlаьта кхоачамбоацараш вайнига, новкъалала а, долаш да.

Хlана уж маларра дуане ваш дий-хьоагl, вай, коммунисташа вай гlалат дола кlана хьайле ца кхухьача наха, цу кхоачамбоацарах дуккхаза иpa а корламболаш а дийцад. «Царех чегара торгабоалагlдар сенах латт аьлча, из латт халкъа боахам дегlабоалабеча хlана а тlехь йоккхийча чурча резервах кхоачамбоалаш эффективнон пайда иа эцарах, интенсивни качественни факторах пайда ца эцарах. Цхьадолча новкъенна, дуккхача предприятешка, гlишлоцашка, колхозашкаа совхозашка къахьегам, хlаьта нитта бедала материалаш оlезагlа дlаухайгинта мела лез.

Хlана керттера декхар да экономика эффективность цlенхашттa лакхъелга lалашдеш йолча боахама дола дара интенсивни методашта теркам тlа а бохайташ, ориентаци оьлангара купцар. Дуацар да, къахьегама расерае лакхъерен lилма-техническ прогресс сихъярон кьакъаца, бола йиш болча производствении мощностех тlа-тlа биззагlа пайда эцара хьалаца, боахамга дlадаайтача хlара сонах, металла, доагора, цемента, удобрени хlаре тоннах хьахуда пайда лакхбера иаькъаца тlа-тlа дуккагlа экономически дегlаухалга.

Цунах латт парте XXIV съездо экономически политика дакъе дlабийхача лестама мaiен. Алхха цу тайпарча ларда тlа мара голаме кхоачашде йиш яц укх пятилетке халкъа боахама хьалкхаша оттадаь lалаьмате доккхий декхараш. Алхха экономика эффективность лакхъера ларда тlа мара лаха йиш яц цхьан дакъ къахьегамхой вахара хьал лакха тоаделга, дlахо йолача хана боахам сихха дегlабоалабелга, мехка обороноспособность эшшача йоарам тlа лоаттаелга lалашдеш йола средстваш ресурсаш.

Партена дика ховра, пятилетка водынеш кхоачашъяра тlагlортта къахьега дешалга, боахха низа организованности эшалга, хьаьуттаи йола проблемаш творческий маьрова къестае езалга. Цудухьа цхьа санна духхаза а белгаддахаз, нагахьа санна вай берригача боахама гlуллакхаш кхы а лакхагlча бовраш тlа лоадаш тоа ца дойа, экономика эффективность лакхъелга оьдангара деиз тоа ца дойа, хьалдашка оттадеш декхараш кхоачаш хала хургда, хаац. Довзаш да вай дlахо дакха лелаш дола керттера лестамаш. Из да эдашировани ярда доаллере эррига система эрганьхахе тоара. Из за министерствашен предприятеиех низкъала йола ялан тlайбергйола, ерэргa резервашн оарцагlйоархаргйола, дукхагlа пайда луш йола бергбола экономическа хьалаш хьадар. Укхаза шортта де хlама да вай Госплана, министерствашта, кхьча правительствени органашта.

Боахама участкашта хулгаде парте тешам бехна тlадкала наш декхарийла ба кулгалдара метеляш стили хахалдаш эргайоахаш тоае. Уж хила беза кердадар хьаллоацаш, ниндикаева йолаш, lилма-технически прогресо хьаьллача ерригача торонех шай хингаьье пайда эц. Ресурсаш вlашагlа дlа а йохьйташ, халкъа боахама эффект йоккхагlа хилийтар духьа бакхя тlарча кхоачамбоацарашца, хlана бобашкв на хетарна большевикий мо мара машар ца хилар, кlоаргга партайн бехктоннам лелабир, хlара кулгалхочо дlадела йиш йоаца гlуллакхаш хила деза.

Новкъостий! Керда шу хьагlакхоачача хана деаду вай СССР юбилей. Хьагlадоагlа шу къаьстта лоархlам болаш да — из хlоалагlа, дуккагlча даьхе ерригача пятилетка кхел къоастаю шу. Декхар сенах латт аьлча, из латт укх деношка СССР Лакхехьарча Совета сессе чlоагlъяьхьагlадоагlача шера керттера планови заданеш голаме кхоачашъь ца lеш уж дикка тlехкхоадашъярах, тlехьа тlадоагlача шерашта дика лара йоллара.

Мишта да йиш йолаш хlана да из? Эггара хьалхарча эргlанна — вай йолча йоккхача резервах пайда эцарца, царех дакъа вай дийцад. Из де деза экономе режим цlенхаштта чlоагlъярца, пусковой объекташ хьалъа кхара вивзаши средствиш тlаерзаярца, къахьегама дисциплина чlоагlъярца бола диккагlа вlаштlехьбаккхарцех.

Вакъда, из а деррига да ала йиш яц. Планаш lалаьмата дика хуле а, уж кхоачамъенза югаргьа, нагахьа санна станока тlа е кханаш, хьабаь ферме. Iилманшкама институте е ваха гlуллакх дечa сферe къахьегачар шоай гlуллакх дег тlара дезаш са кхо да дешн болх на бейн. Дика вlаштlехьбаьнача къахьегама хьинарон шай мохи социалистически Даьхен взарон гамашийна хlача хьакхоль. Нитта хиннад вайнига хьалхарча пятилетний шерашка. Сийлахь-боккха Дай-мехка тlом лаьттача шерашка, тlом чакхбаьнначул тlехьагlа, боахам юхаметтаоттабечех машарера вехар хьалдечен шерашка, турпаларча гlуллакхехи наьха къахьегамла хьинарах ахар дике хиначе шерашка.

Мехка тахан а шера, шерхой социалистически ахь. Хьалха даттача коллективай, фермай, бригадай, колхозийи совхозийи болдлоша хьайбай продуктах дуккагlа хдара йохкара социалистически декхараш тlайнцад. Краснодарски края юртара къахьегамхой алати лаьттан хьайоле продукташ дуккагlа кхар духьа социалистически ахь дlайоланьяш бе. Хьалха латтача предприятей къахьегамхой социалистически ахье бьаннаб промышленносто, гlишлоипьечен транспортан деррагlча новкъохьа лакха хьохкамеш дахара.

Цунца дувзаденна гlулакха укх тайпарча оагlон теркам тlеве бохам ба. Социалистически ахье, ше ньахе, дийна творчество хьакрах тарра, хьалхалаттараш шерра хьалхацарали уж белгабхарали соагlа тlехьабусараш тlаlортта къа иа хьегараша хьагучбоалагlа а дlахех. Хlаьта из де деза массанна дlагоайташ шой деррига ниа гlабахийта къахьегараш санна балхах дог ца лазаш шоашта хало иа еша барша наха дlабоавийтар духьа. Нитта а кийслу вайнига цкъаза, социалистически декхараш тlапача хана чlоагlа айдаь къамалх деш, хlаьта цар итогаш ена хана, дъаьстта уж итогаш дике ца хилча, lимад йоацаш соцаш, гудухьа кул-кх из, котбьинараш вайнига бовзаш хилар, хlаьта тlдараш вlалла боацаш санна бус. Нитта бое социалистически ахье чулоацам — къахьегаме бокъонца хьалхле иккхара ахь лоаттаелга, къахьегаме ши-ше котвалара кьовсам лоаттабелга, вешта аьлча Ленина чlоагlа лоархlаш хинна уж фактораш.

Гlулакх мишта вlаштlехьдаккха деза аьлча, из вlаштlехьдаккха деза къахьегама оасарле лакхьера, производстве дикагlдола хьоккамаш дахара, продукци дика хилийтара лоаттабу кьовсам деррагча халкъа гlулакх хинна дlоттаргдолаш.

Городен юртен къахьегамхошка дlахкайка а лен вай духхьала дlана: 1973 шера планаш кхоачашъеле шун хьинарах тийша долга, новкъостий! Вай дог тийша да, вай боллой классо, вай ахархошея интеллигенце парте тlахьехама керд къахьегама кеталонаш ахара жон лургхиларх, шар пятилетка лоархlамегlарча, кхоалагlа шера задениеш толамца кхочешъергхиларах.

Новкъостий! Хlара деканарча лоархlамеча гlуллакхашта теркам тlеухайтача хана вай йицъдайтаи вай хьалха, кхуллаш йола перспективаш. Большевикаш цlаккха из дицдуш хиннабац. Ленина 1918 шера апреле а Советски lаьдал дlаэтта ма хьаьлинге а, граждански тlом чакхбаьлиен боахам юхаметтаоттабанзен болча хана а кхайкара дакх «Россе экономически дегlайоаларан промышленноста реорганизаци ярии мухула сихагlа план хоттинар» тlахьехаш. (Соч. бхз. гул., т. 36, оагl 228). Из де доагlаш а хилазза дергдоацаш а хиннад, хlана аьлча Октябрьски революци социализм хьаьлер духьа яьар, хlаьта социализм къоастве йиш яц экономика lилман планировани.

Цудухьа кхы а чlоагlагlа эшаш да укх деношка, Советски Союз коммунизм хьальеш йоалача хана, гаьнна хьалха хургдар гуш, боахами социальни гlуллакхаш дегlакхувлара lилман ларда тlа планирования елга. Цу хьалашка дуккхача хана аьрхl перспективан планировани ага lалаьмата бокъха лоархlам болаш гlулакх да. Из, вайна махарра, КПСС XXIV съезда решенища дlахьдал да.

Съездо оттадарга хьажжа КПСС ЦК-ан Министрий Советош укх шера соцам тlайнъаб 1976—1990 шерашка Советски Союза халкъа боахам дегlабоалабара дуккхача хана йола перспективни план оттаяра хьакъехьа. Из план ач ебира бира бира шра ния оттаяра беш бола болх (1975 шерага кхачалца бергба) керттера боахама — политически декхар да. ГОЭЛРО планица дувзаденна Ленина яьхаш, халкъа боахам дегlабоалабара дукхача хана йола программа — из, боккъалдар яьлча, парте шоллагlйола программа я. Хетаргахьа, укхаза а гlуллаку тайнара леладе деза.

Хlана, хоаш мааккалара, хала да перспективни плана хоадамболча чулоацамах, цул, пифрай хьокхамех дуьда. Из — йиззи lилман ларда тlа длан хийтьара декхар да. Укхйа вай дlайнона органий чlоагlа болх бе безарга, партенеи мехкаи, хьалхашка цlенхашта эзамен дlаяла эарган цар. Из гlулакх деш субъективни ловраши ветаргакха уттадераши пайдане ца хилаpол соагlа зуламе хургда. Вакъда, перспективни плана керттера доаьстаманш исторически контураши гуш я. Парте программан цул тlехьарча съезда решенеши оттадаьча общественно - политически экономически декхарашлара, коммунизма материально - технически база хьальерош советски халкъа вахара хьалаш дикка лакхдарен декхарашкара хьадоагlа уж.

Кхетадаш да, дерригача халкъа вахара хьал тоадара халкъа боахама деррагача доаттъоаша, lилмани техникаеи нерда иахаьыракхе юкъекхулилга, хlаьта нитта къахьегама оасарле наьха сенна лакхьелга, Ленина белгал мадиккара, «керда общественни строй хотьаиккара бухсоцаш егара лоархlамегlар, эггаца керттардар» хилара тарра вай перспективни плана тlа оттадолга. (ПСС, т. 39, оагl. 21).

Кхетадаш да меттаа хlана хьаду ма хиааш пайданегlа хургдолча тайпаа уйла а да дlа-юха кийсде дезалга. Вай кхетадеш ма хиллара, хьаний республикаш экономически дегlайоаларна боаш нийсбора декхар хlана вайнига кхотторча дакъа кхоачашдаьд. Союзна автономии республикай хьаштий лоархlам а беш, эггара хьалха СССР беррига халкъа боахама эффективность лакхьера ерригача пачхьалкхен хьештанна хьежжа экономически дешаш кхоачашде торо йолеш да вай.

Тlахьара, хьалхарча эргlанна социалистически мехкий экономически интеграци дегlа а йоалаш, дунен халкъашта юкъе къахьегам дlа-юха бекьяьга шера дегlадоладарах тарра йола хlалоаов дунен халкъашта юкъера вайна аьтту бола бакхйолон лоархlам а беш хала ваа перспективни план.

Нитта да 1990-ча шерагlа кхачаш СССР экономика дегlаера плах мийлдьа цхьацца дола декхараш. Из план кхоачашъеш, общественна вахара ерригача сферашка вай стади тоеше ца тlеххилари камметтел эггара чlоагlагlа болча хlамех ца тешаьрга а тlехьа массанегга дlагойтадоаш советски халкъа хьалтоо лакхье еш вай. Цу хана чукъ Советски Союзе шеко йоацаш lилмани культурен хьалье сагр масcе оагlоа дегlаоалара дакъе, халкъа ваахцlено лоархlаш шоаш доккхий мевда гlанаш доаккхорга. Из къмча тайпара дийша яц хlана аьлча вай плаенаш оттаеш — деррига а саге духьа, деррига а сага долча гlуллакх ахка партен советски пачхьалкхен керттера лозунг йолаш дов, йолаш хьа а йоагlандаь.

Из да новкъостий вай кхоачашде лерхlараш. Социализм котъьмначча дунеи хьалхарча мехка, хьалхашка латта декхараш уж да. Нитта дlахьалха йода тахан вай 50 шу дизар деадеш йола Советски Социалистически Республикий Союз.

Новкъостий! Коммунизма материально-техническа базе хьальера гlулакх дlахо мел хьу, халкъе вахаа хьал тоа не ду тlа-тlа боккхагlа лоархlам болаш хул вахо кхетам балар. Коммунизм хьальара нилаха кетйоаца эшанлаш йолаш хlара советски саг хьалкховаро санна дола декхар.

Советски lаьдала шерашка боарам боацаш дlаьдий хилар хальъе духоин вахар, цун культура, лакхбелар цун политически сакхетам. Октябра тlехьагlарча вай дерригача историе хьаьхакхам мел лакха морально - политически совладаш йоакхаш хьалекабаьб советски нах, мел йоккхий легйоаца коталонаш йохалургьа кортамукъа, сакхетаме къахьегамхо, патриот, интернационалист волча советски сагага. Социалисташа кхоагlдаьнарех эггара лоархlамегlарчарех дар да из. Цхьабакъда, вай социалистически обществага, хьалхашка латтта политико - кхетамен идеологически декхараш кхоачашдаь дайнад хьалга дац из. Къайле яц вайнига хlанз а тlехьа социализмана ннйоа дола, дlахкача замах юдыаьзаш къахьегамга, мела хилар, дисциплина йоацаш хьлар, стяжательство, социалистически общежите тайп-тайпара нормаш телхаелга санна йола социальни чопнаш дуккхача гаьнка гучаюлаш тилла. Парте шай декхар лерхl вай ерригача общества теркам иу гlуллакхешта тlадерзабар, цаоша хоадам болаш къовсам лоаттабора уж дlадаккха дарцагlданна, хlана аьлча из на дика вайгa коммунизм хьалъоругьа.

Коммунизма маlанo ме дlалех гражданаш дахкан сакхетам бахаш, общественна хьалхашца шоаш бехктйехаме леохlаш, лакхва нравственни эамалаш йоакхш хьа беналга. Цудухьа коммунизм хьалъара лоархlамепча дакъах иаl да беррига гражданаш общественни сакхетам болаш хьалкхебар.

Вай хана из тайна кхетам болаш гражданаш кхебар хилазе даргдоагlа хьахьокх экономически бахьдоарца. Вай социалистически экономика кегlамма хlанзарча боарамо, вай хина lилман—техническа прогресс лакхьаро боахлошта хьалханц эггара лакхагlа дола декхараш оттаду, професcиональни говзал лакхьа меттел шоай къахьегама дисциплина чlоагlъе а, болх хина вlаштlехьбинка а. Из на дуне хайна яхьакха дено а кхоачашадулагдац хlанзарча вахаро хьалхашта уттаду чоалдамера декхараш.

Новкъостий, вай хьалър кхелла бердаш а долаш шозий тоатолаш lовха ма даймаоний пачхьалкхе яц, из а адамлен историечухь эггара дикагlа вlаштlехьахих эггара дуккагlа къахьегам безашем бола обществ. Цу общества бахаргба эггара хьиноогlен, дог-уйла цlенагlен бола лакхера сакхетам болеи нах. Цу тайпара вайна хьалхашка латт эггара лоархlаме бола. Хетаргахьа цо кlезига ха дlалокацастьхи, хlана аьлча сага психологи иуп вахара материальни лаодел гаьнце а малагlа хувалувала.

Из болх парте ба а баьб. тlатlа дуккагlа бер а ба. Цига практически лоархlам болаш де деррига а: дешаш юхьера бапт, дешара процесс кхетамие вlаштlехьбаиккхар, къахьегама коллективана юкъера ихвоагlа. Баходхошта бытовой гlуллакхаш дикка дика вlаштlехьдаккхаш, нитта дунила ихмдоаш. Бакъдаш аьлча иу даьхье бокха лоархlам болаш бе культурни искусствани боллой, пата информацеи еш бола средстваш. Идейно-кхетама болх беча массаза парте хьиое гlонща вниний профсоюзи, комсомол, кхийоле дуккхача наьах латта общественни организаша. Хlана цу дакъенна цар декхараш кхы я бехктоннамегlа хул.

Новкъостий! Коммунистий а вай общества сакхетаме мел болча гражданий а Сийлахь-йоккха соцле сенах латт аьлча, из латт общественни дегlахара вай мелла шийла хьалхашка маlаш достамь цар дика кхетабеш хиларех. Вай мехко шийла хьалхашка оттадаь декхарий вай долха хаьдаьга цорна къмыта гуш хиларах. Цу хьалхаллаттача шиий сийлен гlулакх да из шоаш кхетадар, из шоай идейни тешам, доаганаш латтача шоай дегай йоахдаь кlана советски сагага дlахкайкар!

Коммунизм хьалъеча толамаш дахар дуккагlа долча хьале тийша да вай бакъдолча lилман къулбах марксистско - ленински теори негlахарах. Вай парте съездайи ЦК пленумний соцамаш, лоархlамеа партийни документаш, марксизм-ленинизм творческа дегlамма масал да. Вайна хьалхашка латтача декхараша дlадеш тlехь-тlехьагlа дуккагlа хьинар долаш общество дегlаяра теоретически проблемаш кийчъяр, вахаеа гlулакхаш творчески кхоачашдар. «Бокъонна йола общественно-экономически процесс дегlайорга хьежжа доктрина лакхьаарек а цаl йолен а критерии оттаеча моттиге догматизм дила йиш яц...» (ПСС, т. 1, оагl 309). — уж ленински дешаш хlана марксиста дешна хила еза.

Iилмана кеодда коаагlдаьналий новкъостал доеш промышленностен юрта боахамен хlана вайга дlахьалхашкахьа цхьанкха тlа бакха йиш йоаш хиларах тарра вай общественни вахара lилма дегlадоаладар а гlулакхаш чакхдаха оттадеса, хlана Ленинарча практика хилалла ергlаца блад я. Парте массаза хьал а кхабад, хьаа хкоабергда чоалханера общественни ялонеш lаьара Ленински хьасапера новаторски гlулакхаш, общественни теори. Бакъдолчун творчески анализ дегlайоаладара тlабалзабаь вай теоретически кадараша бе болх.

Пачхьалкхе хьальера, социалистически демократи дегlайоаладарен, эргайоахаш тоаяреи шалкъе дукха болх бе безаш да вай, новкъостий. Цу балха керттера доастамаш белгалдаьд КПСС XXIV-ча съезда резолюци тlа. Из — дола деча дуккхача наха кхы а чlоагlагlа дакъе лацар, общественни вахара кулгалдеча советаши шоай дукха тайпара бола кар а биззагlа кхоачашбар, вакалий органашта исполнительни органаша отчет телара принцип кхы а дикагlа кхоачашъяр, социалистически законность дlахо чlоагlъяр, халкъа тlаьхьалоцам болх тоабар.

Советски Союз дlахо дегlабоалара укх тоаттарча хана кхоачашиде дезаш вайна хьалхашка латтача доккхайча йоархоеш цаl да СССР Конституцина хьахьехьа дола дош къоастадар.

Хlара вай конституци Советски социалистически пачхьалкхе дегlаяра дагlа, социалистически демократи шерра кряжа кьода этап хиннай. Октябро хьаьнча пролетарски диктатура пачхьалкхе законодательно чlоагlйио 1918-ча шерарча РСФСР конституцео. Вежарий республикаш шоай йола нах цхьаа пачхьалкхен чу вlашагlкхетар чlоагlдеш да дуккхагlа кьамах литтача Советски пачхьалкхена 1924 шера тlайнъа хьалхара СССР Конституци. Вай мехка нах боацабьу классаш дlаяхар белгал а Даьнхха социализм котъьбар чlоагlдар хlана делаш долча 1936-ча шерарча Конституци.

Цхьабакъда, вахар дlаьхала дода. Конституци тlаlиналча тlехьагlа дlадаьхча чукъь кийтта шера Советски общество дегlадоагlача, дуне дегlадоагlача дуне хьалкхашта наьа классовой низаш дlа-юха кийсъеч принципиальни хувцамаш даннад. Сенах латт цил меттера хувцамаш? Нагахь санна лоацца оаьла, из укх хlана де дечих латт.

Социалистически экономика ларбий метта хlанз вайга я городе санна юрта а тоаенна, дика кийчъяь боахама технически система. Социализм котъьиначуй тlехьагlарча хьалашка, вешта аьлча 1936-ча шера конституци тlайнначуй тlехьагlа хьахилар из системa.

Боллай классе керттера лоархlам а беш еррига классаш социальни группаш дlаьне гаргахдара процесс хьахилар вайнига, тlехь-тlехьа чlоагlагlа белгалдоал социалистически общество социальни цхьа тайпа хилар. Физически кхетамен къахьегаме нигъера, городе а юртара а къахьегаме вахарш хьалмaттa юкъера эргалоаш еш ханама дlайоаш латт.

Тlом дlабоаьнначул тlехьагlа культура дегlайоалара хаыаме lалаьмате боккха гlа бьааннар вай общество. Хlана Советски Союза деррига вах лийша бола, хlаьта болх беча наах кхаь пентьах цц дакъа хьаьрам лакхара дешар дийша мяж хилнай.

Дегlаена социалистически демократи лоархlам боалаш дlахьалха яхй — производство гlоагlъенний, законодательство дегlаенний. Советий лоацlам а хьинар а лакхдаеннa.

Ленина парте кулгалдеш шоаш кхо на бел советски наха кьахьела кьа а хьегаш дегlаена социалистически общество Советски Союзе хьалъяь хиларех бола лоархlамера теоретически политически вывод е торо елар вай партена цу оалагарча деррагча хувцамаша. Шой сийлахь доккха исторически декхар кхоачаш дьь йоаьхча пролетариата диктатура пачхьалкхелленен хулаш хулаш къахьегамхой деррагча халкъа юкъера социалистически пачхьалкхе хилар, оуи кулгалдара иино болаш боллой класс а юкъе. Социализм котъьнна дунен тlа хьалхара мохь коммунизм хьалхара декхараш практически кхоачаше болабелар. Советски Союзе дунен хьалъяьнча мехкарча гlуллакхашна а доккхий хувцамаш хиннад.

Вай Даьхе вахаре хинна уж деррига хувцамаш керттача хьалаша вай общественни хьалхашна яьтта дехкараш Советски Социалистически Республикий Союзе конституцио тlа белгалдаха дезарга. Вай хьалха цунах лаьна кьамалхан хиннад, хlаьта хийло иpa болх дlабоалабеннай. Хlанз, парте Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, Министрий Совета хетачоп иу болх бистебамашк беза ха хьатlакхоачаш латт. Парте дегlаваре съезда хьалхе конституци кердачча текстан предложени деррагча халкъата шоаштта хетар хьайта лоацаш дааl вай.

Шеко яц, Советски Союза вахаре шой доахна исторически гlуллакх хургхиларах. Вай даьлача толамий дикагlа уйла е, вай хьаленача поальтай итогаш е Советски нахаа деррагча дунеиеш новкъоста дахь ца йоаш коммунизм новкъа вай советски социалистически общество дlахо дегlабоалара шерца кердаенна бокъонаш да ца.

* * *

Хьамсара новкъостий! Ленина вlашагlвоалача Советски Социалистически Союза — бlаь шерагlа хьалхах лаьча, миллиардаш дегаьнера дакъе долча парте мукъамен цхьатарра боккъонаш йолчен наха ах бlаь шера хьабена исторически никъ башха дика ба. Шой сийлахь - йоккха Даьхе дукха хьалхох доккхал де ерригa бокъонаш я советски наьха. Сий долча юбилейна хетаьа ерригачо Советски Союзе гlолла укх деношка мела торжественни собранешка вай мехка деррагча къамий вакалаша лаькъамьлаш, бlаьчи маршаш болча къахьегамхой лаьссаш сов советски Даьненцара бокъонна безам хьахьокхаш да.

50 шу хьалха, дунен империалистически тlом болча хана, эксплуататорски доал деча классаш хьалхьеча мобилизаци Владимир Ильич Ленина духьалбахкийтта кхьаний куралах бола пролетарски, коммунистически кхетам. Великорусий, вешта аьлча эрсий къаьмах куралах хададла, цо шой халкъа сийлахьа революционни традицеш а цун кьегера хьабаьнначуна турпалашта къахьина кортамукъале тlехьа лоаттабеча кьовсам карагlдьаьинараш де а довзаш ленехьа да йиш я, яхаш.

Къамми куыра нитта кхетаме хинна вай эрсий халкъа интернационализм, сийлахь-йоккхача революционера интернационалиста Ленина. Сакхетам бола эрсий пролетарии Ленина гlахьайкай «Россе деррагча хьалкъий пролетарски вешала, вешта аьлча социализмо гlуллакха таханш йоаьш». (ПСС, т. 25, оагl. 166).

Хlанз, Советски Социалистически Республикий Союз хьахь ах бlаь шу даьлачул тlехьагlа, вай йизача бокъонах ала йиш йолаш да болхагlа болча кхетамах, вай деррагча халкъа башхагlа йолча патриотически уйлах — советски сага къамаш мукъарча курамах.

Советски нах хийрех гlазинга кьеделга халкъаш къамарой тlехьаоархlаш бола соаща уйла, иул а соагlа къамаш национализм расовий башхалонех тlехьлоархlаш бола хара иденна. Советски нах интернационалисташ ба. Нитта кхетабу уж парте. Нитта кхетабу уж вай Даьхено. Цхьабакъда Советски наха — дерригача советски наха, моллагlча къамах бале а моллагlча мотт лебай а цхьатарра дикаха ду шоай сийлахь-йоккхача адамлен историчухь кера эра хlайоланьяш, доккхаа ду коммунистий хьалхаяна дунехча халкъий йохарбаш вежарий союз вlашагlхеллача боккъона нийса а коттамукъа а общество хьалъяьча миллионаш хьалкхача къахьегамхах. Цар дохкал ду уж толамаш дахаяра тlехьа цхьааа кьебкам лоаттабеш шоай вахар дlазенначча ну иальчий кьонгеха мехкарехи — уж котталонаш хьахча миллионаш болча турпалех. Цар дохкал ду кортамукъабаьинача къахьегама сийлахь-йоккхача котталонах, lилма толамех, дуккха тайпара къамий формаш бола культура дегlахарх, адамалга нерда горизонташ, нерда моральни мах бола гlуллакхаш, кхоалаш дlахьакхачий советски халкъа деррагча вахарах.

Советски сага къаме мехкара курал — из lалаьмате йоккха, кlоарго малан долаш бlаьхий чулоацам бола уйла. Вай мехка хlара халкъ къаьст-къаьста хьайнача цареи йоккхача къамаш уйлаел кlоаргагlа а шерагlа а я из. Миллионашкa миллионаш болча советски наха къахьегамца, денашца, творчески турпалца хьахаль лоагlа мел кар шийна чулоацад но.

Деррагча мехка доккхал ду боллойн наьзокхой котталонаш, вай моллагlа йолча республикерча lилманкхой lалаьмате йоккхийча открытеш, гонзачеш балкхах, йокарашко долча хlара къаьна халкъа искусствашка иорглоаш дагча карагlдаьнарах. Новкъостий, Советски Союза халкъех кlаьнче хьалхдола литература, киноиси, музыка башха-дика, вай тайпаца производства — из деррига а дуккача хана дешш вай мехкара хина дlаьттад. Из деррагра а, лаьрхlа зоргеешаш ша дукха хуник кхылар а советски наьха цаl хола, мехьаре хоачалургеоа къамен рузмье ха. Цу деррагнаа доагlа а хоагlаш долчал деш ва хlара советски саг, дуккхача къамаш дахача вай сийлахь-йоккхача Даьхен деррига къонтaш машкарийн, огуи моллагlа моттбуьцарх.

Коммунизма хьалъера нкеохье вай дlахо мел доакх, СССР деррига халкъаш цхьана, вlашагlтохаш дола экономически, культурни, нитта кхылла бувзамаш дуккха тайпаре чlоагlагlлен не хул. Советски сага мехкара къама курал аьлча вай цlи йоккхача сийлахь-йоккхача общности дика чулоацам ида болашагlен кlоаргагlен хул.

Новкъостий! Ленина кхоллабелах хьальча Советски Социалистически республикий Союзо, Коммунистически парте кулгалда ай бlаь шера адамий истоеша кхебабаьль кадл шоай бой хьарзноахи. СССР-е эггара хьалхе социалистически общество хьалъяь хилара, эггара хьалха хьиньешта мехкара цхьатарра нийса бекъо йола бокъонаш дола вежарий гlулакхаш молагlаш да практике дlахьокхха халара, массайолча къамашка деррагча халкъанна, шоиш боацаш долча а къообарга, шод а бергба.

Хlана Советски Союз дlахо дlахьалха тlа боахил а.

Советски Союз коммунизмах новкъайода.

Вайна хоа хуига бола нигъ атта хургбоацалга. Вай мехка хlара халкъон цар массане цхьарен низ иа кхобеш къахьегарца. Вайна хоа бокхен хьаьнален къахьегам, организованность, лакхара политически сакхетам безаргболга. Вайна хоа нитта, Советски нах уж еррига дика санналаш йоахкаш болга, парта уж гучаяха хоьргдолга, шоашта хьалхашка оттадьа башха дика декхараш кхоачаше хоргдолга. Цунна доле тешал да Октябра легендарни деношка Ленина кулгалла дlаделадаь гlулакх чакхдаккха вай чlоагlа уйла йолаш хилар. Цунна доле тешал да вай ленински Коммунистически парте политикана шой уйла кьраьнча Советски халкъа цаl бола лоlам.

Массаза а ахийла, чlоагlлойла, тоалойла, вай сийлахь-йоккха Даьхе — Советски Социалистически Республикий Союз!

Сийле хийла тоххаман чакхъяьннача советски халкъа авангарда — Советски Союза Ленински Коммунистически партена!

Даха а дахалла кхы а дуьнелаца деррагча халкъий кортамукъалон, шой лоlамах хилара, прогресса гlуллакх, социализма гlуллакх!

Чlоагlа маршаш хийла деррагча дунен тlа!

Дахьалала хийла коммунизм!

(Новкъоста Л. И. Брежнева докладага чlоагlа уйла тlаиийта за а дийгlор чlоагlа, дlахьаж латтача гlоарааш цкъе санна дукхаза а мехагlа а хьар. Доклад чакхьаьиначул тlехьагlа деррагаш хьалгlоаг. «Сийле хийла Советски Союзага», «Сийле хийла КПСС-ага», «Сийлахь хийла Ленински ЦК-ана», [illegible]

ВЕЖАРАШХА ДОЛЧА ХАЛКЪИЙ ЙОХАРГЙОАЦА ЦХЬОАГІО

[COL1]

[COL2]

Вай арахьара политика, кlаин йолхар оратора, йозуш хетаеш я. Машара хьакъехьарча ленински Декретагара КПСС XXIV съезло дlахlайкъяьчча машара программе кхачалца — иштта ба ларагlа хьабахьаш бола цуь принципиальни накъ. Цу политика жон лу Советски Союза, дукех социализма, вай заман дерригача революционни хьалха латтачеи низий овлангарча хьаштаита. Алхха цулухьа я из дерригача халкъо цхьатарра хьаллоацаш.

Пролетарски интернационализма ленински байракха кlал тlа-тlа чlоагlагlа шоай мугlаш хкотадеш латт классагlарча вай вежарашца, дукхе революционни эргадахкха хувцара тlехьа къовсаш лоаттабери сийлахь-доккхача эккара массе отряда.

Коммунисташа, Украина хьалхагаьноша, аьлар ший къамаьл чакхдоалаш В. В. Щербицки, дерригача советски наха санна, КПСС ленински Центральни Комитета гонахьа кхетабенна а беллаш дlахо йолча хана а кlаьд ца луш къахьегарга вай Даьхе — шийх бола Советски Социалистически Республикай Союз тоаво, хоъшар духьа.

Къамаьл ле дош лу гlулбеннарашца бlайхача безамца тlаlачча Германски Демократически Республика партийно-пачхьалкхени делегацена керте латтача Германе Социалистически едини парте Центральни Комитета хьалхара секретара новкъоста Эрих Хонеккера.

Ленина сийлолча парте кугьлагаш 50 шу хьалха бlаь санlа къамаьш кароднестащ Советски Социалистически Республикай Союзе вlашагlхийттача делача денах деоаргдунея историческа лоархlам бола хlама хилар, аьлар цо. Октябрьски революце бlлача вашта тlа дукха къамаш социалистически союзе вlашагlхиттаре ядеш котьлав.

Советски Союзах, аьлар Э. Хонеккера, хиннаб дерригача адамлоацн ин хьеха седкъа, дерригача дунен коммунистий, революционерий, беллкой тешам.

Германски Демократически Республикаца халкъа курал ва ха дунен социалистически системах дlахадда йиш йоаца дакъа ше хьалхарах, КПСС-ана а Советски Союзана а аьхха доттагlал долаш ше дахаш хиларах. Хьо коммунист вар е вацар аьнна бе-бенна доаллай СССР-ана доттагlал леладара чlоагlо лоархlам беш хиннав Эрнст Тельман. Из вагонт, аьлар Э. Хонеккера, кхоачашу тхо парте ший беррегача балха тlа. Цуи VIII съезда кlаьта хьажкхар, Советски Союзаца КПСС-аца лелалеш дола гlуллакхаш марксизма-ленинизма, пролетарски интернационализма мутlахьа хьалда этара зерттера дар долга. ГДР болхлой классе, къахьегамхоша цlеккха а, дlалургдас советски наха фашизма уьхь шоай йолх мукъабаккхари, нерлача, социалистически халара новкъа оттара тха халкъа, шийна болча вьтточна доацаш къамаьрша гlо-новкъостал дари.

Э. Хонеккера дlахо аьлар, Германски Демократически Республика историе дегlаахара къаьсте дола тешал ла аьхха Советски Союзаца аьхха вежарашха бувзам йиларца, мара халкъий а къамий а бокъонаш дола дьацтарш, нахаре кхоачаше могар ла хилар, общественни прогресс сихье вlаш ла хилар. Укх цеоншка дукхача мехкаша дипломатически къобальве ГДР тlаьзаре тешал лу, дунен хьалхашта юкъерча вахаре Германски Демократически Республикага дакъа ца лацийта гlертеш империалистически гlозараша лелаадар деха дlададара. Тхона хов, деза, Советски новкъостий, аьлар дlахо оратора, оаш дацча новкъостала я, ерригача социалистически содружества новкъостала, дунен дукхача мехкашкара коммунистий а прогрессивни низий а къовсама я тхоаш деккьрийла долга.

Советски Союзацен кхача вежарашха долча мехкашцен цхьаь оаха дlахо йолча хана а тховашкара доаlгаш дола дакъа юкъехьорга КПСС XXIV съезде КПСС ЦК Генеральни секретара, тха доттагlча, новкъоста Л. И. Брежнева хьалхашка оттаьь тlаlа циз болаш латта машара программа кхочашъяра дунен низана лоаттабеча къовсаме. Европе укх тlеххьарча шерашка яьча договораша а, хlаьта иштта ГДР-а ФРГ-а юкъера гlулакхаш лартlа дахара дьача договоро а къаьтта тешал лу социализма, къаьстта а Советски Союза низ. lотъаьма кlал дунен низаш аьттув болча оагlорахьа хувцалуш латтилга.

Советски Социалистически Республикай Союз хьаь 50 шу дизар дерригача адамлоэ кхоаме социализмацен коммунизмацен кургхилара доля къаьтта тешал, аьнна белгалдаьккхар Э. Хонеккера. Маркса—Энгельса—Ленина эвалургlовашча кхеай байракха кlал майра гlа дlахьлахашкахьа а боахаш я вай социалистически содружество.

Трибуна тlа цу КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, Белоруссе КП ЦК хьалхара секретарь новкъост П. М. Машеров. КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклада тlа, юбилейни торжествай ерригача атмосфере санна, аьлар цо, вlаши дувзадена да ленински парте, Советий Мехка дерригача халкъий турпалера гlулакхаша карагlдаьккхараши, сийрда уйлаш да лерхlараша, лоlаш хьалхашка латта деккара кхочашдара йийча дlахара, мар йохаргйоаца цхьоагlо, коммунистически кхоаненга сихагlа кхачара йола уйла.

Белоруссе халкъ чlоагlа курал еш да коталоаш йолача Октябра Даьхенца, Советски Социалистически Республикай Союзаца ше хиларах, Советски халкъ доккха цlи йоаккхача барттайнача нахаца ше лахарах. «Октябра цlена байракха кlала, Советий Мехка халкъий-вежарий боларйоацача мугlаре белоруссии халкъа, низ хьаьчаб сиха экономически социалии прогресса лаккхаленашка кхача. 1922 шерашта [illegible] промышлени хьаьра богарш 350 - зизк дуккхагlа леххберяаб республике. Хlаьта тlом хиллехьарча 1940 шерица нийсбича — 15-зза. lилмен культурни сихха дегlайоалаяра, халкъа вахара ерригa оагlош боккъонца тоавра шерача новкъа яннай республика.

ССР Союза сийлахьа 50 шера лакхален тlаьра къаьстта къаьгаш шаьрен бlаргагу вай парте ленински къамий политикаш дахина беркат, белгала вай замалахь карагlдаьнна этара доккхагlола хlамаш, белгалдаьккхар оратора. Парте хьа а кхелдай, чlоагl а даьл Советски Союза дерригача къамех кароднеостех болча къахьегача нахка доттагlал, бlарчча къахь нах йолча союзан пачхьалкхене кхетабаьб уж. Из вай ленински парти, ю къамий отношенешка бокъонца йола революци яь, вахара ерригача сферашка социалистически къамаш вlаши дlалхий хилавен гонгадехарен дикача процесса шерашка къахьбийлар. Миллионаш болча советски наьха дукхах-цlех латтай интернационализма лоархlаме низашца, хlинзали ца кхаьхача духовни, нравственни лаккхалега кхоачаш айбаьб уж, вай ерига общество. Уж дерига хlамаш бахьан долаш белоруссии халкъо, вай мешахча дерригача халкъаша а санна, лаам бартлаз оал хьаьлоча Коммунистически партеца.

Къаьстте чlоагlа дог тохадеп гlаддахан белгалдоах оаха, аьлар П. М. Машерова, историеа гарга, мешахча дерригача халкъата гарга Росси сийлахь-доккхача эрсий халкъа турпалча болхлой класса карагlдуяла тlехьдаьнна доккхий хlамаш. Бlаьш шерашка йоаг а ю, коммунисташ хьакъий повлалий дегашка денна ляьог а а эрсий халкъа — вай Дай-мехка дерригача халкъий тешамеча доттагlчаш ваккхагlволча вешийнен дег тlара баркал оала из дукхадезаша лоаlаш йола лакха уйла.

Белоруссе коммунисташа, бьорача къахьегамхоша тахан лаьра доттагlа дьла хlама де — парте XXIV съезда хьалхашка оттадаь деккар тоз на лу дикагlен дlазагlен кхоачашделга. lилма-технически прогресс сихъяра дорла тlа общественни производства эффектность чlагlагlа лаккьъяра вlаштlехьлаккхае.

Укх сийлахьча тоибунаа, партеца, къахьамша, дерригача советски халкъа хьалхенна, хьежхайкадар П. М. Машерова, бокъонца дог тийша а долаш дlахкайкаде йиш я: ССР Союз хьаь шоллагlа шоаттаье итт шу Белоруссе болхлой класса, колхозни ахархоша, интеллигенца, кердача бадаш-лакъча гlулакхашен хараглдулача хlамашен белгалдоахаргда, шоай дегай ивнига йоакхал, талант, къахьегам. зеленин гошали дlатерlье коммунистически идеалаш йоаза нетьахо дуьла, дерригача халкъо лоаттабеча къовсаме.

Вьетнамски Демократически Республика партийно - правительствени делегацена керте латтачо — ПТВ ЦК Политбюро члена, ДРВ Къаман собрание Массазача комитета Председатела новкъоста Чыонг Тинь даь къамаьл. Вьетнамски халкъа дег тlаьра дика зет, аьлар цо, вайнарашц дола советски халкъо бешха-дика коталоаш йоаздаш дог тlара ловоцуша КПСС XXIV съезда белгалаьь вlаслагlа ха шера план кхоачашъеча, коммунизма материально - технически база хьаеча. Европен дерригача дунен тlем машара гlулакх лелалоа новкъостал деча ше хетпо. ххыа а йоахагlа коталоаш яхоу толамаш дахари.

Оратора белгалдаьккхав, Советски Союз — Октябрьски революце хьакхелла — вьетнамски халкъо ядчlарех тийша хlама доацаш дlалар дудьеи наргlато бахьан долаш йlаьххача хана чlоагlен лоаттабеча къовсаме массаза а цуц догдоахийлен делал духдьила хьасти хилар. Хьуна мехкара тlабьалхча гlамзахошта духхалорча къовсама традицеш революционни турпалаш дегlа а кхоллаш, машаро нийсхо яа йолча вежаравха долча межий дерригача дунен тlарча халкъий оагlонтаххьара тог-уьла, гlо-новкъостал шийца а долаш. вьетнамски халкъо ший исторе чухь этара лоагlа болча тlем тlа американски империалистий зинабен хlамаш етт цаа агрессия. Цхьабаькъа, оаха даиа цlена лог-уьла дlаьхьуаж вьетнамски халкъа къаман керттера бокъонаш шоай мугlаргlа хилара йола Къулбехьен Вьетнаме бахача наькъа бокъонаши даркlан лоаьх тlа вьетнамски проблема машаре къоастара новкъаш лахара.

ДРВ правительства еннача конструктивни предложеней дорла тlа Вьетнаме Демократически Республикаи американски оагlони барт вlаштlехьбьаннабае Вьетнамега тlом сопабеекх машар мехаоттабоарха деьча зоча соглашене чулоацама къаькъеьа, хlаьта 1972 шера 31 октябре цунаш кулгаш язде лаьрхlаяр. Цхьабакъда, Никсона администраце тайн-тайнара бахьанаш а уттадеш, тlехьадоах соглашенеа кулгаш яздерга. хlаьта, цул а совгlа, хьалхагlа йийца кьиача положеней мlала хувцилга дlадех. аккагlча тайнара бомбеш чуетт, хlаьта иштта ДРВ новташта мина а ехи, блокада а уттаю, шоай ма цула сихдаь Къулбехьен Вьетнаме герз тlаоаиьга, «гражданска нах» ба а яхаш тlема персонал чуххуь шига. Нгуен Ван Тхиеу марионеточни клика чlоагlво, «тlема вьетнамизация» дlахо яхьара долча гергах санна кухах пайда а эцаш. Укх тlехьарча денощка, юха а тlема эскалаци а яь, кевда зуламаш даьл американски агрессораша. Духхьача самолетех пайда а эцаш юха а кlерьаь бомбаш етта болаьла нар Къулбаселен Вьетнаме лоетта, нах бахача хукахача районита, цу хьакъе Ханойнен Хайфонен. Переговоршка кхаа политика а лелаеш, вьетнамски халкъ кхерде гlерт уж. Цао нерда тийша бахьаш миновраш чекхьеьргьш. Ше ла лелаш мел доаа хlамах даьа [illegible] ла вьетнамски

[COL5]

[COL6]

[COL7]